

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1883. Första Kammaren. N:o 47.

Onsdagen den 23 Maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 16 i denna månad.

Fortsattes föredragningen af Särskilda Utskottets utlåtande N:o 1, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga propositioner N:is 2 och 3, afseende förändrad organisation af landtförsvaret, äfvensom i anledning af de inom Riksdagens båda Kamrar väckta motioner i dithörande ämnen.

1:sta punkten.

Utskottets förslag till lag om härordningen.

*Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)*

§ 1.

Herr vice Talmannen: På grund af det beslut, som Kammaren fattat förliden gårdag angående 40 §, anhåller jag om proposition på afslag på denna paragraf.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, och förevarande paragraf afslogs.

Herr vice Talmannen: Jag hemställer att Kammaren behagade besluta, att de följande paragraferna i lagen om härordning icke måtte uppläsas, med mindre någon af Kammarens ledamöter sådant äskar.

Härtill lemnade Kammaren på gjord proposition sitt bifall.

§§ 2—39 samt 41—59.

Herr vice Talmannen: På grund af förut fattade beslut anhåller jag vördsamt om afslag på samtliga nu föredragna paragraferna.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, och ifrågavarande paragrafer afslogos.

Förslag till
lag om här-
ordningen.
(Forts.)

Rubrikerna.

Afslogos på yrkande af Herr *vice Talmannen*.

Utskottets i 1:sta punkten gjorda hemställan.

Herr *vice Talmannen*: Jag hemställer att Kammaren behagade förklara, att Utskottets hemställan, att Kammaren måtte antaga lagen, måtte förklaras besvarad genom de förut fattade besluten, samt att de förutsättningar och vilkor, som sedermera af Utskottet blifvit föreslagna, må förklaras vara förfallna i följd af samma beslut.

Efter härmed slutad öfverläggning förklarade Kammaren, att den af Utskottet uppställda förutsättning jemte vilkor för antagandet af den föreslagna lagen förfallit, samt att hvad Utskottet hemställt beträffande lagens antagande vore besvaradt genom Kammarens beslut angående sjelfva lagförslaget.

Förslag till
lag om upp-
rätthållande
af härens
stamtrupp.

2:dra punkten.

Herr *vice Talmannen*: Med anledning af Kammarens nyss fattade beslut läser den föreslagna lagen om upprätthållande af härens stamtrupp vara förfallen jemte de vilkor, som dervid blifvit fästade, och jag inskränker mig således till att yrka afslag på hela denna punkt.

Herr *Adelsköld*: Genom Kammarens fattade beslut har visserligen hela härordningsförslaget fallit, men då möjligen samma förslag ännu en gång kan komma att uppstå, har jag ansett mig böra uttala mina åsikter om den föreslagna garantilagen, medan jag har tillfälle yttra mig i denna Kammare.

I 3 § föreskrifves att, om fulla antalet rekryter för året icke, på sätt 2 § föreskrifver, kunnat inom den 10 Juli erhållas, åligger det kommunerna att bristen i rekrytantalet fylla, hvarjemte efterföljande paragrafer föreskrifva sättet för rekryteringens verkställande genom kommunerna, samt att militärchefen i sista hand vore berättigad och skyldig anskaffa felande rekryt, äfvensom att kommunerna skulle vara förpligtigade gälda alla omkostnader för rekryteringen med undantag af det belopp som staten tillskjuter. Hvad skulle blifva följden af antagandet af en sådan garantilag? Jo, enligt min åsigt, den, att kostnaderna för rekryteringen blefve väsentligen högre än om värffningen, så som nu tillgår vid de värfvade regementena, skulle åstadkommas direkt genom militärbefälet för Kongl. Maj:ts och kronans räkning. Ty för mig åtminstone är alldeles klart, att om de, som ämna taga värffning, känna att kommunerna i sista rummet skulle få vidkännas de ökade kostnaderna, de icke gerna låta anvärfva sig för det belopp staten består. De veta att, om de icke förhasta sig, vederbörande militärchef är berättigad att till det pris, hvarför de vilja låta lega sig, anställa dem. Under sådana förhållanden förefaller det mig som de, som ämna taga värffning, skulle vara bra enfaldiga, om de icke väntade, tills militärbefälhafvaren

slutligen måste anställa dem; och då de antagligen finge den högsta betalingen. Till hvilka oberäkneliga och ojemnt fördelade kostnader skulle detta ej leda, mine herrar! Vi skola tänka oss en sådan rekrytering i ett af de större länen. Kan nu icke rekryt erhållas för det anslagna beloppet, hvilket åtminstone i Norrland torde höra till undantagen, så skola, enligt garantilagen, kommunerna uppställa rekryt. I allmänhet ligger landshöfdingeresidenset vid länets gräns. De rekryteringsområden, som då äro närmare belägna landshöfdingens bostad eller lägerplats, hafva mycket lätt att komma dit och förevisa sin rekryt, hvilket icke skulle vara förhållandet med de längst aflägsna. Om man t. ex. tager Småland eller några af de norra länen, ligga, som bekant, residensstäderna i ena ändan af länen. Skola nu rekryteringsområden i de längst bort belägna delarne af länen uppsätta rekryter, måste naturligtvis ombud resa till residensstaden med rekryten, ty han kan väl ej resa ensam, hvilket i de norra länen, der det kan blifva fråga om resor på 30 å 40 mil och lika långt tillbaka, skulle komma att föranleda högst betydliga kostnader, utom hvad kommunerna kunde få vidkännas derigenom, att det af staten anslagna värfningsbeloppet icke blefve tillräckligt. Genom denna garantilag skulle således en högst betydlig och ojemn beskattning komma att påläggas landets invånare, och kostnaderna blefve större, ju längre rekryteringsområdena voro belägna från residensstaden eller mötesplatserna. Som nu dertill i allmänhet taget de aflägsnaste delarne af länen äro bebodda af de minst bemedlade, så skulle den del af folket, som är minst i tillfälle att betala de ökade kostnaderna, få den största tungan.

Jag skall anföra en annan konsekvens af denna egendomliga lag. Om t. ex. ett rekryteringsområde uppställer en rekryt, som icke godkännes af landshöfdingen och rekryteringsnämnden, så är regementschefen skyldig att genast antaga en annan, men rekryteringsområdet har rättighet besvära sig hos Kongl. Maj:t, och skulle då besvären godkännas, hvilket man ju kan tänka sig, så hade man ju två män på samma nummer. Hvem skall ersätta de förluster, som härigenom uppkomma?

Som bekant, hafva Öfverståthållarembetet i Stockholm och Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länen framställt allvarsamma anmärkningar i samma anda mot detta lagförslag, och för min del har jag velat påpeka dessa omständigheter, som åtminstone för mig göra, att jag anser denna lag i högsta grad orättvis och betungande, och mest orättvis mot dem, som minst kunna bära denna extra börda.

Jag får därför yrka afslag på detta lagförslag.

Herr Rosensvärd: Då jag anser den nu föredragna lagen, den om upprätthållande af härens stamtrupp, vara förfallen genom det beslut Kammarkammaren fattat i går, hvarigenom just denna stam, som skulle upprätthållas, blifvit afslagen, så vill jag icke å Utskottets vägnar till besvarande upptaga de anmärkningar, som mot denna lag blifvit framställda. Jag vill visst icke bestrida en enskild ledamots rättighet eller goda syfte att hålla tal öfver det nu döda förslaget, men jag tror att det mest praktiska är att helt enkelt bifalla Herr vice Talmannens förslag, att förklara denna lag vara förfallen.

Förslag till lag om upprätthållande af härens stamtrupp.
(Forts.)

Förslag till lag om upp-rätthållande af härens stamtrupp. (Forts.)

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, afslog Kammaren den af Utskottet föreslagna lag i ämnet och förklarade, att den af Utskottet i sammanhang härmed föreslagna förutsättning jemte vilkor förfallit, samt att hvad Utskottet hemställt beträffande lagens antagande vore besvaradt genom Kammarens beslut angående sjelfva lagförslaget.

Förslag till lag om allmänna värnpligten.

3:dje punkten.

Herr vice Talmannen: Jag hemställer, att lagen om allmänna värnpligten måtte föredragas i sin helhet, och att Kammaren jemväl måtte besluta, att denna lag icke behöfver paragrafvis uppläsas, så vida ej någon af Kammarens ledamöter begär uppläsning.

Denna hemställan bifölls.

Friherre Barnekow: Jag vill göra Kammaren uppmärksam på en sak innan vi behandla denna punkt. Det är att vi hafva just nu, om jag icke misstager mig, afgjort ingressen; och ingressen säger, att dessa frågor stå i omedelbart samband med hvarandra. Följaktligen, då ingressen är afslagen, skulle vi kunna oberoende af frågornas samband antaga den ena eller andra paragrafen, och då skulle det förhållande kunna inträffa, att Första Kammaren antoge värnpligtslagen och förkastade det öfriga. Det är *detta* jag skall bedja att få protestera emot. Jag har redan för ett par år sedan eller 1880 gjort invändning mot detta sätt att gå till väga, att nemligen antaga värnpligtslagen utan att göra någon lindring i rustnings- och roteringsbördan, och jag står fortfarande på denna ståndpunkt. Jag anser att 1809 begicks en orättvisa genom att pålägga dessa onera, som vi aldrig haft rätt att pålägga. Jag ber att få inlägga min protest mot antagandet af värnpligtslagen, då icke några lindringar i dessa onera medgifvits.

Herr vice Talmannen: De af Friherre Barnekow anförda skälen böra vara fullkomligt giltiga för *honom* att afslå värnpligtslagen, men de innebära icke någon formel anledning för *Kammaren* att göra det, då Kammaren ju varit oförhindrad att antaga värnpligtslagen utan alla vilkor, och detta så mycket mera, som den Kongl. propositionen icke uppställt dessa ifrågavarande vilkor hvarken för härordningen eller värnpligtslagen, utan det är Utskottet, som har tillsatt dem.

Hvad sjelfva saken beträffar, så ber jag att få fästa Kammarens uppmärksamhet derpå, att Kammaren vid nästan alla de tillfällen, då fråga varit om ordnande af försvaret, äfven, oafsedt sina beslut i öfrigt, alltid bifallit den i samband dermed föreslagna värnpligtslagen. Det har sålunda förefallit mig sannolikt, att Kammaren äfven nu skulle vilja bifalla denna värnpligtslag. Men den nu föreslagna värnpligtslagen står i ett sådant sammanhang med sjelfva härordningen, att alldeles oförändrad kan den icke bifallas. Jag har i min reservation påpekat några paragrafer, hvilkas uteslutande eller förändring är en oeftergiflig följd af beslutet angående härordningen. Men det finnes äfven några andra omständigheter att iakttaga, på hvilka jag vill fästa Kammarens uppmärksamhet; sålunda förekomma några bestämmelser, som

icke äro fullt exakta och öfverensstämmande med nu gällande förhållanden. Det heter sålunda öfver allt »regementsområden» och »regementschefer» i stället för att det i den nuvarande värnpligtslagen heter »regements- och kår-områden» samt »regements- och kår-chefer», som äfven för närvarande är det rätta. Detta torde till äfventyrs icke anses vara af så stor betydelse; men i *Art. 6* af värnpligtslagen förekomma bestämmelser angående de värnpligtiges aflöning, så väl under marsch som i läger, hvilka bestämmelser torde hafva ett sådant sammanhang med stamsoldatens aflöning, att de icke utan förnyad pröfning i Utskottet kunna af Kammaren bifallas, eller som jag åtminstone icke tilltror mig att ovilkorligen kunna förorda.

Det är under sådana förhållanden, som jag tillåter mig hemställa, att Kammaren, i fall den visar, såsom förut, värnpligtslagen sitt stora intresse, måtte besluta, att denna värnpligtslag i sin helhet till Utskottet återförvisas.

Friherre Klinckowström: Jag tror att det vore klokast af Kammaren att vare sig anse denna lag till följd af de beslut rörande stamtruppen, som Kammaren nyss fattat, vara förfallen eller också afslå densamma. Jag tror att det är riktigare i flere hänseenden. Denna värnpligtslag, mine herrar, är uppgjord i samband med lagen angående härens stamtrupp, och flere af de viktigaste bestämmelser i denna lag äro beroende på det sätt, hvarpå stamtruppen blifver bildad, såsom t. ex. frågan rörande beväringsskapets öfningstid med mera dylikt. Om nu Riksdagen skulle bifalla denna värnpligtslag, sedan Riksdagen afslagit den föregående lagen, så innebure ju detta en mycket stor svårighet för regeringen att uppgöra ett nytt förslag till landförsvaret. Det vore att binda regeringens händer, så att säga, och vore därför mycket oklokt. Deremot är det ingen fara *nu*, sedan vi hafva afslagit den föregående lagen om härens stamtrupp, att äfven afslå denna lag; hvarom jag vördsamt anhåller.

Herr Björnstjerna: Jag skall bedja att få till alla delar instämma i det yttrande, som af Herr vice Talmannen blifvit afgifvet. Jag gör det så mycket hellre, som både Hans Excellens Herr Statsministern och Herr Chefen för Landtförsvarsdepartementet hafva i varma ordalag uppmanat Kammaren att, om den härordning Kongl. Maj:t föreslagit skulle afslås, åtminstone uppgifva de grunder, på hvilka Kammaren anser att regeringen borde fortgå. Jag gör mig visst inga illusioner att, om denna värnpligtslag skulle af Första Kammaren antagas, detta kunde vid denna riksdag leda till något resultat, ty jag säger med djupt vemod, att jag länge sedan uppgifvit hoppet att se den dag, när båda Kamrarne komme till något öfverensstämmande beslut, som skulle leda till landets betryggande genom ett tillfredsställande försvar. Jag tviflar på, att ett sådant beslut kommer att fattas på mycket lång tid. Men denna lag, sådan den af Kammaren år 1877 antogs, borde icke kunna möta något motstånd af dem, som önska att komma åtminstone ett steg framåt, och det ett icke obetydligt steg.

Den siste ärade talaren påpekade, att det vore flere paragrafer i denna lag, sådan den här föreligger, som icke kunna oförändrade an-

Förslag till lag om allmänna värnpligten.
(Forts.)

Förslag till
lag om all-
männa värn-
plikten.
(Forts.)

tagas, t. ex. just bestämmelserna om utsträckning af beväringens vapenöfningar till 90 dagar. Det är gifvet, att så mycket kan man icke nu begära. Herr vice Talmannen har visserligen i sin reservation föreslagit sådana förändringar, som skulle göra denna lag alldeles lika med den värnpliktslag, som Kammaren förut antagit, men som han äfven nämnde, kunna äfven andra redaktionsförändringar erfordras, så att jag icke vågar föreslå att på stående fot antaga lagen med eller utan förändringar. En återremiss till Utskottet anser jag deremot i alla händelser vara särdeles lämplig för att visa, att Första Kammaren visst icke är obenägen att göra något för försvaret, men att den vill göra något, som har ett praktiskt resultat till mål, hvilket icke varit händelsen, om härordningsförslaget antagits, sedan det med sådan öfvervägande majoritet af Andra Kammaren förkastats. Jag måste dessutom anse, att 1877 års förslag, som blifvit af denna Kammare antaget med en så stor majoritet som 99 röster mot 20, bör kunna betraktas såsom Kammarens program i motsats till det nu förkastade härordningsförslaget, som var Andra Kammarens och af densamma med en betydlig röstöfvervigt antogs 1878, ehuru icke med ett röstetal på långt när liknande det, hvarmed samma Kammare nu förkastat detsamma.

Jag yrkar således återremiss.

Herr Rosensvärd: I afseende på den nu ifrågavarande saken, den nemligen, om man skall anse denna lag vara förfallen eller om man bör återremittera densamma, är jag redan förekommen af Herr Björnstjerna. Jag anser, i likhet med honom, att det vore skäl att återremittera lagen i dess helhet, hvarigenom Kammaren på sätt och vis eller så mycket som nu är möjligt vidhåller det beslut, Kammaren flere gånger fattat, nemligen att antaga denna värnpliktslag. Jag säger *denna* värnpliktslag, ty hvarje gång den framkommit har den i hufvudsak varit fullkomligt lika, endast med de på grund af förhållandena för hvarje gång påkallade förändringar. I grunden är det samma värnpliktslag, som flere gånger hvilat på Kammarens bord och flere gånger blifvit af Kammaren bifallen. Kan den nu icke bifallas oförändrad, så visar Kammaren dock genom en återremiss till Utskottet, att den gillar grundtanken i denna lag. Derfor yrkar äfven jag bifall till Herr vice Talmannens förslag.

Herr vice Talmannen: Såsom ett tillägg till mitt förra yrkande ber jag endast få framställa, att, jemte det jag yrkar återremiss på lagen, yrkar jag afslag på de af Utskottet föreslagna vilkor, hvilka sammanhänga med helt andra frågor än endast lagen om värnpligt.

Friherre von Vegesack: Jag anser icke, att en återremiss här är på sin plats, och jag ber att i korthet få säga skälen härför. Då Herr vice Talmannen här som skäl för återremiss framhöll sin reservation, och äfven Herr Björnstjerna instämde i dess mening, så skulle en återremiss till Utskottet betyda ungefär detsamma, som att i värnpliktslagen bör bestämmas 62 dagars öfningstid för beväringen i stället för af Utskottet nu föreslagna 90 dagar, ty det är ju en gifven sak,

att när denna värnpligtslag återkommer till Utskottet, så skola, med undantag af en, alla dess ledamöter från Andra Kammaren fortfarande vidhålla ungefär detta dagantal, och det skulle således med tillhjälp af Herrar Ehrenheim och Björnstjerna bilda sig en majoritet i Utskottet för 62 å 60 öfningsdagar för beväringen.

Detta är något, som jag på det högsta måste protestera mot. Jag yrkade förut i landförsvarskomitén på 120 dagars öfningstid, men måste slutligen gå in på 90 dagar, emedan det var det enda möjliga sättet att inom komitén samla pluralitet för den föreslagna värnpligtslagen. Men skulle man nu genom en återremiss möjliggen åstadkomma, att den satsen vunne bifall, att beväringen skall öfvas endast 60 eller 62 dagar, så tror jag att detta vore en stor olycka för hvilket förslag, som än må framkomma, till en blifvande arméorganisation.

I likhet med Friherre Klinckowström, anser jag det därför vara bäst att icke återremittera denna lag.

Friherre Barnekow: Då jag sist hade ordet, framstälde jag icke något bestämdt yrkande af den anledning, att jag trodde, att jag hade så ringa utsigt att i denna Kammare få medhåll för min åsigt i denna fråga, men då jag nu rönt bifall från två talare, så vill jag förena sig med dem i yrkandet på afslag å denna lag.

Friherre von Essen, Fredrik: Med afseende på denna frågas bedömande bör man, enligt min tanke, taga i betraktande hvad som yttrades i denna Kammare år 1878, då samma förhållande egde rum, i det att den ena dagen frågan om stamtruppens bildande blef afslagen, och dagen derpå frågan om värnpligtslagen här behandlades. De talare, som då uppträdde, voro ungefär desamma, som nu yttrat sig. Det har därför intresserat mig att taga reda på hvad de då yttrade, och jag har funnit, att situationen var exakt densamma då som nu och åsigtterna ungefär desamma.

Min granne till höger yttrade då några ord, som jag tager mig friheten att här uppläsa, emedan de fullkomligt öfverensstämma med den ställning, jag intager till denna fråga, och som jag anser att äfven Kammaren nu bör intaga. Grefve Lagerberg yttrade då: »Med anledning af den utgång, försvarsfrågan erhöi i går, synes mig som om man borde behandla den fråga, som nu föreligger, ur två synpunkter, nemligen den militära och den politiska. Hvad den första eller militära beträffar, så lider det intet tvifvel, att ett antagande af förra årets värnpligtslag vore ett stort framsteg för vårt försvar, och jag torde icke behöfva ingå i någon utläggning af ett sådant påstående. Hvad åter angår den politiska synpunkten, så veta vi, att Andra Kammaren vid antagandet af detta förslag i sin helhet fästat vissa vilkor, som blifvit af Första Kammaren afslagna, och intet tvifvel lärer förefinnas derom, att icke majoriteten i Andra Kammaren vidhåller nämnda vilkor. Om vi nu företaga denna fråga till behandling och bifalla förslaget, har detta icke tjänat till annat än att regeringen får veta hvad Första Kammaren vill, och det tror jag regeringen vet förut.»

Så yttrade sig den ärade talaren, och jag kan icke annat än till fullo instämman i hans åsigt. Jag tror därför, att Första Kammaren

Förslag till lag om allmänna värnpligten.
(Forts.)

Förslag till
lag om all-
männa värn-
plikten.
(Forts.)

gör rätt i att endast anse det föreliggande förslaget förfallet, hvarom jag vördsamt får anhålla om proposition.

Herr Reutersvärd: Jag kan mycket väl fatta de skäl, som hafva föranlett Friherre Barnekow att yrka afslag, men deremot har jag svårt att fatta, huru min högt ärade vän, talaren på gotlandsbänken, kan vilja påstå, att det är bättre att här få rent afslag, emedan man eljest nästa gång skulle få 62 dagars vapenöfningar för beväringen i stället för 90, som det Kongl. förslaget innehåller. Men då man nu endast har 30 dagar, så vore det väl ändå en god sak att få öfnings-tiden för vår beväring mer än fördubblad. Om Första Kammaren uttrycker en sådan mening, så har Kammaren dermed icke sagt, att det är gränsen, hvartill man vill komma, men det måste väl vara ett önskemål för Kammaren att få försvaret stärkt så mycket som möjligt, och då bör det väl vara bättre att få en öfnings-tid af 62 dagar i stället för 30.

Jag ber därför att få förena mig med Herr vice Talmannen och yrka återremiss.

Friherre von Essen, Fredrik: Då jag erfarit, att det vid detta tillfälle icke kan gå för sig att anse frågan förfallen i följd af det beslut, Kammaren förut fattat, ber jag att få förändra mitt förra yrkande och instämma med dem, som yrka rent afslag.

Herr vice Talmannen: Jag ber endast att få vitsorda hvad Friherre von Essen nyss yttrade, eller att värnpliktslagen blef afslagen 1878, men det synes mig vara en icke så oväsentlig skilnad deri, att frågan då låg före uteslutande på grund af enskilda motioner, då den deremot nu förelegat på grund af Kongl. proposition. Derjemte kan jag upplysa, att år 1875, då sjelfva härordningsförslaget på formella skäl knappt blef föremål för Kammarens pröfning, så antog Kammaren deremot värnpliktslagen, och jag tror icke att jag tager fel, då jag säger, att förhållandet var sådant äfven 1869.

Det är endast denna upplysning, jag velat lemna, på det att icke Kammaren måtte tro, att min första uppgift var vilseledande.

Herr Ekman, Carl: Då jag icke varit närvarande från början af denna öfverläggning, har jag icke varit i tillfälle att höra de skäl, som blifvit anförda för de olika meningarna. Emellertid förefaller det mig, som det rätta sättet att behandla denna fråga vore att afslå densamma. I ett afslag å denna fråga kan ingen, som känner de åsigter, hvilka i denna Kammare både förr och äfven vid denna riksdag blifvit uttalade, se något bevis på att icke Första Kammaren skulle vilja göra allt hvad som kan göras för att stärka försvaret. Men i det skick, hvori försvarsfrågan för närvarande befinner sig, hafva vi icke någon annan försvarsorganisation än den gamla. Vi hafva förkastat det förslag, som af Kongl. Maj:t blifvit till Riksdagen hänvisadt, och vi hafva icke uttalat oss för något annat. Vid sådant förhållande synes mig, att det följdriktigaste bör vara, att samma värnpliktslag, som för närvarande är gällande, äfven fortfarande måste komma att

tillämpas, intill dess i behörig ordning något beslut fattats om en ny härorganisation, i hvilken en ny värnpliktslag är inrymd.

På dessa nu af mig anförda skäl, hvilka, enligt min åsigt, och, som jag tror, äfven från denna Kammares sida, icke kunna anses innebära bevis på att icke Första Kammarerna vill göra allt hvad som kan fordras för att stärka landets försvar, får jag yrka afslag.

Förslag till lag om allmänna värnplikten.
(Forts.)

I detta anförande instämde flere af Kammarens ledamöter.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att i afseende på förevarande punkt under öfverläggningen yrkats dels, af Friherre *Barnekow*, att Kammarerna skulle afslå den af Utskottet föreslagna lag i ämnet och förklara, att dermed vore Utskottets hemställan beträffande lagens antagande besvarad, samt att den af Utskottet föreslagna förutsättning jemte vilkor för lagens antagande förfallit, dels ock, af Herr *vice Talmannen*, att Kammarerna skulle återförvisa den föreslagna lagen och Utskottets hemställan om dess antagande, men afslå den af Utskottet i sammanhang dermed föreslagna förutsättning jemte vilkor. Med hänsyn till hvad sålunda vore yrkadt ansågo Herr Grefven och Talmannen det lända till bättre reda, att propositioner gjordes särskildt beträffande lagförslaget, särskildt i fråga om Utskottets hemställan angående lagens antagande och särskildt i afseende på förenämnda af Utskottet uppställda förutsättning och vilkor.

Härefter gjordes propositioner, först derpå att den föreslagna lagen skulle återförvisas till Utskottet och sedan derpå att densamma skulle afslås, och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

På ytterligare propositioner förklarade Kammarerna, att Utskottets hemställan beträffande den föreslagna lagens antagande vore besvarad genom Kammarens beslut angående sjelfva lagförslaget, samt att den af Utskottet uppställda förutsättning jemte vilkor för lagens antagande förfallit.

4:de punkten.

Herr *vice Talmannen*: Jag anhåller om afslag å denna punkt med förklarande, att den af Utskottet i sammanhang med lagen föreslagna förutsättning jemte vilkor förfallit, samt att Utskottets hemställan om lagens antagande anses besvarad genom Kammarens beslut beträffande sjelfva lagförslaget.

Förslag till lag om öfvergång från nuvarande till den nya härordningen.

Efter härmed slutad öfverläggning afslog Kammarerna den af Utskottet under förevarande punkt föreslagna lag och förklarade, att den af Utskottet i sammanhang dermed föreslagna förutsättning jemte vilkor förefallit, samt att Utskottets hemställan om lagens antagande vore besvarad genom Kammarens beslut beträffande sjelfva lagförslaget.

Föreslagna grunder i afseende å den nya härens aflöning, underhåll och beklädnad.

5:te punkten.

Herr vice Talmannen: Jag anhåller att Kammaren i afseende på denna punkt måtte fatta samma beslut som i afseende på den näst föregående.

Sedan öfverläggningen härmed slutats, afslog Kammaren de af Utskottet föreslagna grunder i förevarande fråga och förklarade, att den af Utskottet i sammanhang härmed uppställda förutsättning jemte villkor förfallit, samt att hvad Utskottet hemställt beträffande dessa grundens antagande vore besvaradt genom Kammarens beslut angående de föreslagna grunderna.

6:te punkten.

Bifölls.

Förslag till lag om sjöförsvaret,

Föredrogs å nyo Särskilda Utskottets den 5 och 7 i denna månad bordlagda utlåtande N:o 2, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition N:o 4 med förslag till lag om sjöförsvaret.

Herr vice Talmannen: Till följd af det sammanhang, hvori Kongl. Maj:ts förslag till lag om sjöförsvaret genom förutsättningen om båtsmanshällets upphäfvande står med förslaget till lag om ny härordning, får jag, med anledning af Kammarens beslut angående lagen om ny härordning, anhålla om afslag å den nu föreliggande lagen, äfvensom att samma beslut som nyss måtte fattas så väl i afseende på sjelfva hemställan som Utskottets villkor.

Efter härmed slutad öfverläggning afslog Kammaren den af Utskottet föreslagna lag i ämnet och förklarade, att den förutsättning och de villkor Utskottet för lagens antagande uppställt förfallit, samt att Utskottets hemställan beträffande lagens antagande vore besvaradt genom Kammarens beslut angående sjelfva lagförslaget.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande Särskilda Utskottets den 5 och 7 innevarande Maj bordlagda utlåtande N:o 3, med anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående afskrifning af grundskatter samt af rustnings- och roteringsbesvären äfvensom inom Riksdagens Kamrar väckta förslag uti hithörande ämnen.

Förslag till lag angående rustnings- och roteringsbesvärens afskrifning.

1:a punkten.

Herr vice Talmannen: Med anledning af de beslut, som Kammaren förut fattat, anhåller jag, att den föreslagna lagen måtte afslås, samt att Kammaren i afseende på ingressen och villkoren måtte fatta samma beslut som i afseende på föregående betänkande.

Friherre Klinckowström: Då jag städse har varit en varm vän af grundskatternas afskrifning, emedan jag anser detta vara både rättvist och billigt, så kommer jag likväl vid detta tillfälle icke att yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition eller Särskilda Utskottets utlåtande, därför att denna afskrifning sammanhänger med de af oss redan afgjorda och afslagna utlåtandena rörande försvarsverket.

Jag anser, att afskrifning af grundskatterna endast är en tidsfråga, och om jag nu vid detta tillfälle hvarken kan eller vill yrka bifall till den ifrågasatta afskrifningen, sådan den här af Särskilda Utskottet blifvit framställd i sammanhang med försvarsfrågan, så anhåller jag likväl nu att få till protokollet förklara, att jag fortfarande anser denna fråga vara nödvändig, så vida vi en gång vilja få ett slut på dessa svåra och brinnande frågor.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, afslog Kammaren den af Utskottet föreslagna lag i förevarande fråga och förklarade, att den af Utskottet uppställda förutsättning jemte vilkor för lagens antagande förfallit, samt att Utskottets hemställan beträffande lagens antagande vore besvarad genom Kammarens beslut angående sjelfva lagförslaget.

2:dra punkten.

Herr vice Talmannen: Jag anhåller att Kammaren behagade afslå äfven denna lag äfvensom att Kammaren i afseende på ingressen måtte fatta samma beslut som i afseende på föregående punkt.

Förslag till lag angående rustnings- och roteringsbesvärens afskrifning.
(Forts.)

Efter härmed slutad öfverläggning afslog Kammaren den föreslagna lagen i ämnet och förklarade, att den af Utskottet uppställda förutsättning jemte vilkor för lagens antagande förfallit, samt att hvad Utskottet hemställt om lagens antagande vore besvaradt genom Kammarens beslut beträffande sjelfva lagförslaget.

3:dje och 4:de punkterna.

Biföllos.

5:te punkten.

Herr vice Talmannen: Då detta tillstyrkande står i det närmaste sammanhang med Utskottets tillstyrkan i afseende på de till staten ingående grundskatterna, hemställer jag, att punkten måtte afslås.

Ifrågasatt afskrifning af vissa räntor och kronotionde.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, och Utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan afslogs.

6:te punkten.

Biföllos.

*Reglering af
hofveriskyldig-
heten till vissa
kronans egen-
domar i
Skåne, m. m.*

Föredrogs å nyo Särskilda Utskottets den 5 och 7 i denna månad bordlagda utlåtande N:o 4, med anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående reglering af arbets- eller hofveriskyldigheten till vissa kronans egendommar i Skåne samt afskrifning af detta besvär.

Friherre De Geer: Detta utlåtande står icke i någon ovilkorligt sammanhang med de öfriga betänkandena, som hafva kommit från Särskilda Utskottet, med undantag må hända af de två sista punkterna. Behovvet af en reglering af hofveriskyldigheten i Skåne har väl redan länge gjort sig gällande, men det har blifvit ännu nödvändigare att derpå finna någon lösning, sedan i de grunder, som äro föreskrifna för Domänförvaltningen, blifvit förklaradt, att sådana arrendatorer af kungsgårdar, till hvilka hofveriskyldighet utgöres, icke få efter de nuvarande kontraktens slut tillgodogöra sig den arbetsskyldighet, som åligger åtskilliga till samma kungsgårdar hörande lägenheter och gatuhus. Följden skulle således blifva, om icke en reglering häraf sker, att arbetsskyldigheten alldeles upphör eller icke kan utkrävas, sedan nya kontrakt uppgjorts. Men äfven i afseende på öfriga hemman och gatuhus ega de mest brokiga förhållanden rum, i det att dels till följd af enskilda öfverenskommelser, dels i följd af Kongl. Maj:ts förordnanden på grund af Riksdagens beslut angående särskilda kungsgårdar och dels till följd af Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes förordnanden hofveriskyldigheten på de flesta ställen upphört att utgå in natura och ersättningen derför blifvit bestämd efter mycket olika grunder.

Kongl. Maj:ts proposition, som har blifvit af Utskottet enhälligt tillstyrkt endast med ett par redaktionsförändringar, går ut på att reglera dessa förhållanden lika för alla gatuhus och hemman efter en billig förvandlingsgrund. Jag tillåter mig derför hemställa om bifall till de 10 första punkterna i förslaget, som äro alldeles oberoende af de s. k. stora frågorna. Hvad 11:te och 12:te momenten angår, så var dermed afsedt, att i händelse en afskrifning af grundskatterna skulle blifva af Riksdagen antagen, så borde en afskrifning efter samma grunder tillkomma dessa arbetsskyldige, hvilka skulle erlägga en bestämd afgäld i stället för arbetsskyldigheten.

Utskottet har omredigerat dessa punkter mot hvad de voro i Kongl. Maj:ts förslag på det sätt, att de icke skulle få någon tillämpning, derest icke Kongl. Maj:t och Riksdagen beslöte grundskatternas afskrifning. Ett bifall äfven till dessa skulle således vara temligen oskadligt, men då det icke finge någon tillämpning, då denna Kammar afslagit frågan om grundskatternas afskrifning, så torde det icke heller vara lämpligt, att någon antydning derom förefinnes i denna författning.

Jag hemställer derför, att 11:te och 12:te punkterna måtte afslås, men betänkandet i öfrigt antagas.

Grefve Mörner: Det kan väl vara rätt, hvad Friherre De Geer nu anfört; men jag ber dock få fästa uppmärksamheten på ett förhållande, som torde förtjena att något beaktas, innan man antager det föreliggande betänkandet. Uti 8:de punkten föreslås att, om Flyinge stuteriinnrättning eger rätt till arbetsbiträde af gatuhus, som enligt 4:de

punkten skulle derifrån befrias mot afgäld, ersättning till stuteriinnrättningen skall af statsmedel utbetalas enligt därför bestämda grunder. Häremot kan man anmärka, att staten derigenom öfvertager ersättningen af den afgäld, hvarifrån en enskild blifver befriad, och en sådan princip, att, om en person befrias från skatt, denna skall drabba den stora allmänheten, kan jag för min del icke gilla. Här rörer frågan en obetydlighet och jag framställer därför intet yrkande, utan har endast velat inlägga min protest mot principen.

Reglering af hofveriskyldigheten till vissa kronans egendomar i Skåne, m. m.
(Forts.)

Herr Anderson, Albert: Dalby och Flyinge kungsgårdar äro anslagne till Flyinge stuteriinnrättning och under dessa egendomar kunna möjligen höra gatuhus, hvilkas innehafvare äro arbetsskyldige till stuteriinnrättningen. Nu vill man afskaffa denna arbetsskyldighet in natura lika så väl som hvarje annan sådan, men det är då i sin ordning, att, om arbetsskyldigheten upphör och den afgäld, som i stället ålägges gatuhusens innehafvare, indrages till statsverket, stuteriinnrättningen erhåller ersättning därför, så att den icke kommer i en sämre ställning än förut. Något annat äsyftas icke här, och jag får därför yrka bifall till betänkandet.

Herr Samzelius: Intet synes mig billigare än att bifalla hvad Kongl. Maj:t i detta afseende föreslagit. När grundröntan i allmänhet blifvit förvandlad till fix penningaränta, så synes det vara obilligt, att en arbetsskyldighet skall fortfara, hvars värde årligen ökas. Det är en gammal medeltidsqvarlefva, som borde hafva afskaffats för länge sedan. Vid 1859—1860 årens riksdag, då jag inträdde i Stats-Utskotets kansli, väcktes redan fråga härom, och jag sökte egna densamma all möjlig utredning. Jag beklagar, att så lång tid förflutit, innan man kommit till en slutlig lösning af frågan. Om man afslår hvad här är föreslaget, skall det icke vittna godt om denna Riksdag. Jag anhåller emellertid om bifall till det föredragna förslaget, på sätt Friherre De Geer yrkat.

Herr Bergström: Jag vill endast tillägga några ord till stöd för det yrkande, som den förste ärade talaren framställt. Frågan gäller att i Skåne utplåna det sista spåret af hofveriskyldigheten eller arbetsskyldigheten in natura, och hvarje väg, som leder till ett sådant mål, är värd att beträda, om den icke visar sig vara orättfärdig. Att staten, när den får uppbära afgälden, som sättes i stället för arbetsskyldigheten, skall ersätta den institution, till hvilken denna skyldighet utgjorts, är ju helt naturligt. Jag ber att i detta afseende få anföras en analogi. När grundröntan fixerades i penningar efter visst evaluationsvärde, och alltså innehafvare af augmentshemman fingo efter detta värde till staten utgöra sina augmentsräntor, så förband sig staten att till stamruthållet efter de grunder, enligt hvilka räntan förut utgjorts, gälda ersättning. Här är nu alldeles samma förhållande. Jag yrkar bifall till den förste ärade talarens yrkande.

Reglering af
hofveriskylldig-
heten till vissa
kronans egen-
domar i
Skåne, m. m.

(Forts.)

Efter härmed slutad öfverläggning bifölls Utskottets ifrågavarande hemställan utom i afseende på 11:te och 12:te punkterna, hvilka af-slogos.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande Lag-Utskot-tets den 12 och 16 innevarande Maj bordlagda utlåtande N:o 43, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående förändrad lydelse af 30 och 148 §§ i Strafflagen för krigs-makten den 7 Oktober 1881, dels ock enskild motion om ändring i punkterna 20 och 21 i 148 § af nämnda lag.

Ändring af
30 och 148 §§
i Strafflagen
för krigs-
makten.

1:sta punkten.

Herr Lindahl: Då jag i Lag-Utskottet deltagit i behandlingen af nu föreliggande fråga men icke låtit anteckna mig som reservant emot betänkandet, ehuru Utskottet, bland annat, hemställt, att den af mig afgifna motionen icke måtte bifallas, anhåller jag att först få yttra några ord till förklaring deraf.

Vid första behandlingen inom Utskottet af den nådiga propositionen framställdes mot bifall till densamma en betänklighet, som äfven fått sitt uttryck i en mycket ärad utskottsledamots reservation, eller att Högsta Domstolens utlåtande icke inforrats öfver den föreslagna ändringen af 148 § i Strafflagen för krigsmakten.

Emedan jag för min del icke kunde underkänna vigten af denna anmärkning, men önskade framgång åt sjelfva saken, på samma gång som jag, på grund af den erfarenhet jag som tjänsteman må kunna hafva inhemtat rörande disciplinmåls behandling, ansåg det vara lämpligt att, i anledning af den Kongl. propositionen, som endast berörde en inskräntare krets af sådana mål, hemställa om den föreslagna principens tillämpning i större utsträckning, så afgaf jag min motion i denna sak.

Denna motion har nu Utskottet ansett icke böra bifallas, men så mycket af dess innehåll, som jemväl innefattas i den Kongl. propositionen, är dock tillstyrkt, och det formella hinder, som kunnat föranleda ett afstyrkande af Kongl. Maj:ts proposition, har blifvit undanröjdt samt finnes icke heller omnämndt i Utskottets betänkande.

De skäl, som Utskottet anförde för att afstyrka bifall till min motion, synas mig visserligen icke dräpande. Det ena af dessa skäl är, att, »särskildt under sjötåg, fall kunna inträffa, då äfven beträffande sådana förseelser, som kunna med disciplinstraff försonas, det för krigs-tuktens upprätthållande kan vara af största vigt, att straffet följer omedelbart på förseelsen utan den omgång och den tidsutdrägt, hvilka äro förenade med målets bedömande af krigsdomstol, som i de flesta fall först efter hemkomsten kan sättas».

Deremot får jag anmärka, att strafflagen för krigsmakten bestämdt föreskrifver, att flere slags förseelser af beskaffenhet, att bestraffningen kan komma att bestå endast af disciplinstraff, skola af domstol afdö-mas, ehuru det kunde vara för krigstuktens upprätthållande af ännu

större vigt, än rörande dem hvilka i motionen afses, att straffet följde omedelbart på förseelsen. Jag vill här endast erinra om sådana förseelser, som omnämnas i 9:de punkten af 148 § såsom våld, hot eller förolämpning, hvarom förmåles i 90, 91, 97, 98 och 100 §§, der målsaganden icke medgifver, att saken må som disciplinmål behandlas.

Det andra skälet, som Utskottet anfört, är, att »motionären, vid uppställandet af sin allmänna regel, icke tillräckligt beaktat det fall, att beloppet å skadan eller kostnaden är ostridigt och af den skyldige frivilligt gäldas, i hvilket fall vederbörande befälhafvare för närvarande både eger och enligt vedertagen praxis utöfvar befogenhet att belägga den felande med disciplinstraff, med den verkan, att sålunda rätt ofta sättande af krigsrätt, som endast skulle hafva att handlägga obetydliga mål, göres öfverflödigt»; samt att »bifall till motionen skulle komma detta förhållande att upphöra, hvarigenom åter kostnader någon gång onödigtvis skulle tillskyndas statsverket».

Härtill vill jag svara, att i de fall af vårdslöshet eller försummelse, der den felande *frivilligt* gäldat uppkommen skada, hemställes icke till domstols eller myndighets bedömande fråga om skadestånd. Saken är således, vid bestämmande af straff för förseelsen, alldeles i samma skick, som om skada eller kostnad icke uppkommit, och något hinder för dess behandling som disciplinmål borde icke kunna hemtas från det af mig gjorda lagförslaget.

Hade man velat omfatta detsamma, men befarat för sträng tolkning af ordalydelsen, hade dock sådant lätt kunnat afhjelpas genom tillägg af några ord för att mera tydliggöra saken. Jag kan således icke för min del tillmäta någon stor vigt åt de skäl, Utskottet anfört för att afstyrka min motion.

Då jag likväl, såsom jag förut nämnt, är lifligt öfvertygad om, att den af Kongl. Maj:t föreslagna lagförändringen skall verka godt för tjenstdugligheten och väcka stor tillfredsställelse inom flottan, har jag icke velat, genom att söka ställa min motion i förgrunden och reservera mig mot betänkandet, gifva dem, som möjligen komma att motsätta sig Kongl. Maj:ts förslag, ökade anledningar dertill.

I sammanhang härmed kan jag icke underlåta att något bemöta de yttranden, som finnas anförda uti en vid betänkandet fogad reservation.

Den ärade reservanten synes hysa den uppfattningen — åtminstone har han uttryckt sig så, att man får anledning tro något sådant — att genom bifall till Kongl. Maj:ts proposition skulle grundas någon *rätt* för en befälhafvare å kronans fartyg att på annans bekostnad vara vårdslös eller försumlig i sitt kall.

En sådan uppfattning är dock, enligt mitt värdsamma förmenande, icke befogad.

Befälhafvarens förseelse eller misstag, huru obetydligt det än må vara, medför ju i alla händelser straff och kan således icke sägas vara berättigadt. Att deremot skadestånd icke i alla händelser kommer att utkrävas, beror af dessa falls säregna beskaffenhet.

År förseelsen *uppenbar* vårdslöshet, då, såsom reservanten nämner, kronan kan, i egenskap af redare, blifva ålagd ersätta den skada, som af kronans fartyg tillskyndats annans egendom, är äfven ganska

Ändring af
30 och 148 §§
i Strafflagen
för krigs-
makten.
(Forts.)

*Ändring af
30 och 148 §§
i Strafflagen
för krigs-
makten.
(Forts.)*

säkert, att straffet för den, som å kronans fartyg fört befälet, icke stannar vid disciplinbesträffning.

De mål af sådan art, som under de sista tjugu åren förekommit, bekräfta denna min åsigt. Derför torde icke heller den konflikt emellan krigsdomstols och civildomstols utslag, som reservanten befarar, någonsin i sådant fall komma att i verkligheten inträffa.

Är åter skadan endast föranledd af misstag, beroende af origtigt omdöme rörande den åtgärd, som för skadans undvikande säkrast och bäst bort vidtagas, och således den civila domstolen har att tillämpa privata sjörättens stadgande derom, att sådana omständigheter skola tagas i betraktande vid bedömande af ersättningskyldigheten, kan det väl icke vara annat än en enkel gärd åt rättvisan, att fartygsbefälhafvaren — han må nu vara en civil person eller en flottans man — blir efter *samma* rättsgrund bedömd, eller att i de fall, då den civila personen undgår att ersätta skada, jemväl tillfälle finnes för den militära att komma i åtnjutande af en sådan förmån. Hans bristande skicklighet som statens tjänsteman, hvars skyldighet det är att i hvarje fall handla riktigt, blir därför icke utan påföljd, ty dels är han underkastad den disciplinära besträffningen, dels kommer säkerligen alltid hans ådagalagda mindre skicklighet och brist på säkert omdöme att för framtiden räknas honom till last.

Det kan därför icke med fog sägas, att genom nu ifrågakvarande lagförändring skulle stadgas någon rätt för befälhafvare att utan större olägenhet begå förseelse under utöfning af sin tjänst.

Genom antagande af Kongl. Maj:ts förslag kommer endast att häfvas den känsla af förstämning, som nu hos flottans män är rådande dels i följd af medvetandet derom, att de kunna blifva, utan verklig förskyllan, ekonomiskt ruinerade, ehuru de efter sitt bästa förstånd försökt göra sin tjänst, dels ock vid jemförelse med den ställning i sådana fall, som intages af deras vederlikar i andra länders mariner, hvilka icke äro underkastade sådan drakonisk lagtillämpning, som hos oss kunnat inträffa.

De skäl, som för öfrigt kunna anföras till stöd för Kongl. Maj:ts proposition, äro så väl i densamma som under diskussionen rörande ett liknande förslag vid förra riksdagen så utförligt framställda, att jag icke anser det nödigt att upptaga denna Kammares tid med upprepande af desamma, hvarför jag inskränker mig till att värdsamt anhålla om bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, och förevarande punkt bifölls.

2:dra punkten.

Bifölls.

*Anslag till en
hospitalsbyggnad
vid Kristinehamn.*

Föredrogs å nyo Stats-Utskottets den 16 och 17 innevarande Maj bordlagda utlåtande N:o 12 b, med anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anslag till en hospitalsbyggnad.

Herr Adelsköld: Med anledning af 'enskilda upplysningar, som jag erhållit i fråga om platsen för det tillämnade nya lasarettet vid Kristinehamn, ber jag få yttra några ord. Jag beklagar att jag icke nu har med mig de handlingar, som röra denna sak, men jag hade icke väntat, att de föregående frågorna på dagens föredragningslista skulle blifva så summariskt expedierade, som skett, utan antog att lasarettfrågan skulle förekomma till behandling först vid ett senare sammanträde.

*Anslag till en
hospitalsbyggnad vid Kristinehamn.
(Forts.)*

Såsom herrarne känna, har Professor Kjellberg framställt mycket viktiga anmärkningar mot den plats, som föreslagits för lasarettet. Han säger nemligen, att det disponibla området utgöres af två, i topografiskt hänseende mycket olika delar, skilda från hvarandra af den genom egendomen löpande jernvägen, och att i följd deraf patienterna icke kunde erhålla önskvärd frihet att röra sig, äfvensom att bullret från jernvägen skulle verka störande. Men den viktigaste anmärkningen är, att platsen ligger i en dalsänkning endast 20 fot öfver den grunda Varnumsviken, der vattnet är så godt som stillastående, och uti hvilken all orenlighet från Kristinehamns stad afbördades, samt att på platsen saknades godt vatten för lasarettets behof. Detta skulle nemligen tagas antingen ur nämnda vik eller från en genom skogen nedrinnande bäck, men vattentillgången der läser vara ringa och kan under vissa tider alldeles upphöra, hvarförutom vattnet icke är rent, utan uppslammadt med hvarjehanda organiska ämnen. På dessa och andra grunder har Professor Kjellberg afstyrkt lasarettets förläggande på den föreslagna platsen, och dessutom, som det vill synas, på goda grunder ansett detsamma tilltaget i för liten skala. Utskottet säger visserligen, att valet af läge skett efter en ytterst omsorgsfull utredning och pröfning af sakkunnige personer, som för ändamålet flere gånger besökt icke allenast den ifrågasvarande utan äfven andra föreslagna platser; att anmärkningen beträffande jernvägens närhet icke förtjenade afseende, då erfarenheten från andra hospitalsanläggningar i riket visat, att sådana kunnat utan olägenhet anläggas vida närmare intill jernväg, än här skulle blifva fallet; samt att anmärkningarne i fråga om anstaltens förseende med vatten icke heller vore befogade, då det visat sig, att brunnar kunde utan svårighet derstädes upptagas.

Då emellertid någon fullständig utredning härom icke, så vidt jag af handlingarne funnit, åstadkommits, och en så sakkunnig person som Professor Kjellberg framställt, som mig synes, mycket befogade anmärkningar emot läget, anser jag att vid dessa borde fästas mer afseende än som skett. När dertill kommer att, enligt upplysningar, som blifvit mig lemnade, en annan mycket lämplig plats förefinnes sydost om Kristinehamn, med högt och friskt läge, längre afstånd från jernvägen och der det är god tillgång på rinnande vatten med ett fall på 50 fot, hvaraf lasarettets behof af kraft för hvarjehanda ändamål, såsom bland annat belysning m. m., kunde för billigt pris erhållas, hvilken plats läser kunna förvärfvas, ehuru för något högre pris än den nu föreslagna, så torde det vara skäl att verkställa en närmare utredning rörande dessa förhållanden, innan saken är ohjelpig genom lasarettbyggnadens påbörjande. Denna plats, som jag för min del anser vida lämpligare än Marieberg, som inköpts för ändamålet, heter Gustafsberg

Anslag till en
hospitalsbygg-
nad vid Kri-
stinehamn.
(Forts.)

och är bebyggd för ståndspersoner. Marieberg skulle ju kunna afyttras. Jag vill emellertid icke yrka afslag å det ifrågavarande anslaget, men jag har velat inlägga en gensaga emot den föreslagna platsen och tillika uttala den förhoppning, att Kongl. Maj:t måtte taga saken i närmare öfvervägande och vidtaga de förändringar i planen, som kunna anses lämpliga, så att det viktiga ändamålet icke förfelas.

Friherre von Essen, Fredrik: Den förevarande frågan är så ringa i jämförelse med dem, som nyss förevarit till behandling, att Kammarrens ledamöter må hända icke haft tid att deråt egna tillräcklig uppmärksamhet; dock är den af så stor betydelse för landet, att det är väl värdt att pröfva de skäl, som dervid förekomma. Det är känt, att behovet af ett nytt hospital för mellersta Sverige är oafvisligt och att det därför är af stor våda att uppskjuta afgörandet af denna fråga. Det är därför man ock med bekymmer sett, att densamma blifvit så långt framskjuten. Frågan har redan under många år förevarit till behandling, och pröfning af den lämpligaste platsen för byggnaden har på det mest omsorgsfulla sätt verkstälts. Den kommission, som Kongl. Maj:t tillsatt för ändamålet, utförde sitt uppdrag år 1878, sedan förut flere förberedelser blifvit gjorda, och vid den pröfning, som då skedde af fullt sakkunnige män, yttrade sig alla tillstyrkande i fråga om den nu beslutade platsen; icke heller från den persons sida framställdes då några anmärkningar, hvilken sedermera uttalat önskingar om en förändring af platsen. Sedan dessa pröfningar försiggått, beslöt Riksdagen att ställa till Kongl. Maj:ts disposition ett belopp af 86,963 kronor för inköpande af det för hospitalet erforderliga området å egendomen Marieberg, som då egdes af enskild person. Det rådde då stor tvekan, huruvida man icke i stället borde välja en plats i Nerike, nemligen kronohemmanet Rynninge, men sedan den förstnämnda platsen blifvit undersökt, funno vederbörande lämpligt att välja densamma, hvarefter anslag blef af Riksdagen beviljadt till platsens inköpande. Äfven då framställdes samma anmärkningar, som en ärad talare nu uttalat, men de blefvo vederlagda, och Stats-Utskottet behandlade ärendet med mycken noggrannhet. Emellertid återkomma dessa anmärkningar med förnyad styrka, och man går nu ända derhän, att yrkande göres om utbyte af plats och återgång af det köp, som redan egt rum.

Jag skall be att, då Kammarrens ledamöter må hända icke haft tid att taga del af de många vid betänkandet fogade bilagor, få till besvarande upptaga de framställda anmärkningarne. Hvad beträffar olägenheterna af jernvägens närhet, så går jernvägen nästan lika nära flere andra hospital i riket, såsom t. ex. Lunds, Vexjö och Upsala och, enligt hvad handlingarne utvisa, har man deraf icke försport någon olägenhet. Hvad beträffar jernvägens lifsfarlighet för patienter, som kunna vara ute och promenera, så måste de naturligtvis skyddas derifrån genom ett högt staket, och för öfrigt ligger jernvägsbanken på detta ställe 10 fot högt öfver marken, så att den i sig sjelf utgör ett godt stängsel. Beträffande vattentillgången, upplysa handlingarne, att förutom redan nämnda vattenflöden, förekommer en dam i skogen, der vattnet visserligen är brunaktigt, men icke orent och kan genom filtrering göras drickbart. Från den nedanför hospitalet belägna viken kan vatten dess-

utom uppumpas, och då, enligt hvad vederbörande myndighet upplyst, det är godt tillfälle att upptaga brunnar i trakten, så lärer någon fara icke förefinnas, att hospitalet skall blifva i saknad af vatten. Det är sant, att hospitalet ligger endast 20 fot öfver sjöns vattenyta vid vanligt vattenstånd, men man har icke försport, att de, som bo på platsen, klagat öfver densamma osunda belägenhet. I ett afseende har denna egendom ett väsentligt företräde, i det nemligen der redan finnes byggnader, som kunna användas för sysslomannen och vederbörande tjänstemän, hvarförutom egendomens ekonomibyggnader äro i godt skick. Härtill kommer en anmärkning, som jag ber att på förhand få bemöta, ehuru den icke blifvit nu framställd, nemligen att utrymmet på den föreslagna platsen icke skall blifva tillräckligt för större antal än 200 à 236 patienter. Det är sant, att antalet sinnessjuka är så betydligt, att det synes, som om hospitalet borde tilltagas mycket större; men hvar blir gränsen? Och dessutom hafva vederbörande myndigheter redan framkastat en tanke, som jag förmodar kommer att följas i framtiden för att minska behovet af utrymme vid hospitalsbyggnader. Flere patienter äro nemligen af den beskaffenhet, att de kunna inrymmas i mindre kostbara anstalter än hospitalsbyggnaden och man har derföre tänkt sig, att sådana, som äro sinnesslöa, fäniga, mindre vetande o. s. v., kunna skiljas från de våldsamma och förläggas uti någon mindre kostbar byggnad, helst i närheten af hospitalet. På den nu föreslagna platsen är dessutom godt tillfälle till jordbruk och annat sådant arbete, hvarmed dylika patienter lämpligen kunna och böra sysselsättas. Egendomen har nemligen 26 tunnland jord, förutom en trädgård, som nu är utarrenderad till den förre egaren för en summa af 550 kronor. Jag skulle för mycket trötta Kammaren, om jag skulle uppläsa alla de intryk från sakkunnige män rörande egendomens företräden i ena och andra afseendet, hvilka jag har här i min hand, men om så påfordras, skall jag icke undandraga mig att redogöra för desamma.

Det första kostnadsförslaget slutade på en summa af 1,147,523 kronor 38 öre. Detta belopp har sedermera blifvit nedsatt till 840,000 kronor, ehuru tillfälle öppnats att bereda plats för ännu flere patienter än från början varit afsedt, nemligen 236 i stället för 200. Denna förändring består deri, att en del af de stora korridorerna tagits i anspråk för matsalar m. m., och Riksdagen bör hålla den personräkning, som lyckats nedbringa kostnaderna så betydligt och ändock bereda större utrymme.

Om ett uppskof med frågan nu skulle ega rum, vore det högst beklagligt, ty behovet af ett hospital är för de ifrågavarande provinserna trängande, och må hända ännu mera för Norrland och Gotland, som skulle få vänta ännu längre, om Riksdagen uppskjuter med denna frågas afgörande.

På alla dessa skäl tillåter jag mig yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Bergström: För min del får jag öppet tillkännagifva, att jag anser det val af plats, för uppförande af den ifrågavarande hospitalsbyggnaden, som gjordes af 1878 års komiterade, vara mindre lyckligt. Nu har emellertid egendomen på grund af komiténs utlåtande

*Anslag till en
hospitalsbyggnad
vid Kri-
stinehamn.
(Forts.)*

Anslag till en
hospitalsbygg-
nad vid Kri-
stinehamn.

(Forts.)

blifvit för ändamålet inköpt, och frågan är nu alltså, om man skall stämma i bäcken eller i ån. Hvad än må hafva anförts till förman för den utsedda platsen, visa dock de af Professor Kjellberg — och han är sakkunnig — gjorda anmärkningar mot densamma, att den icke är lämplig. Jag erkänner gerna, att behofvet af en ny hospitalsbyggnad är trängande; men så länge har dermed redan väntats, att, om det gäller att icke råka in på en afväg, man väl kan vänta ännu ett år. För min del har jag i egenskap af landshöfding gjort hvad jag kunnat för att anskaffa en lämplig byggnadsplats, men frågan råkade blifva, så att säga, provinsiel och derigenom kom den in på en afväg. Det finnes nemligen i närheten af Örebro ett indraget hospitalshemman vid namn Rynninge vid Hjelmarens strand, som företer en utmärkt lämplig byggnadsplats, och enligt mitt och flere sakkunnige personers omdöme vore denna plats för ändamålet synnerligen tjenlig och skulle icke heller kräft några kostnader för inköp, då den redan är kronans. Som hemmanet just vid den tid, då val af plats skulle ske, var åboledigt, ingick jag med en framställning i ämnet till Kammarkollegium och hemställde, att arrendetiden måtte bestämmas till endast tre år, och kollegiet fann sådana skäl vara för handen, att denna framställning beviljades, och hemmanet har sålunda icke blifvit på längre tid utarrenderadt.

Jag medgifver visserligen, att det kan vara betänkligt att nu afslå Kongl. Maj:ts proposition; men det är dock att märka, att det begärda anslaget grundar sig på ett beslut, som ligger långt tillbaka i tiden och som icke fattats af den nuvarande regeringen.

Jag tror att frågan kunde vinna på en ny utredning, och för min del är jag lifligt öfvertygad om, att derest man vill fördomsfritt undersöka lägenheten Rynninge, skall den befinnas innehålla en särdeles lämplig byggnadsplats. Härtill kommer, att knappt någon stad i Sverige har ett så centralt läge med så många kommunikationsmedel och så rik tillförsel på födoämnen som Örebro.

Jag vill emellertid icke i frågans nuvarande skick framställa yrkande om afslag å Utskottets hemställan, så vida jag icke röner något understöd för min åsigt, att det vore nyttigt, om en fullständigare utredning kunde åstadkommas än den, som hittills förekommit.

Herr Casparsson: Då jag icke trodde, att denna fråga skulle i dag förekomma till behandling, har jag icke Stats-Utskottets betänkande i ämnet till hands och måste derfor inskränka mig till några få anmärkningar, dervid hufvudsakligen uttalande den åsigten, att hela denna fråga blifvit behandlad på ett mycket besynnerligt sätt, och att de af Professor Kjellberg framställda anmärkningar icke blifvit tillfredsställande besvarade. Jag tror att den besparing, som här blifvit föreslagen, kommer att tillhöra de förlustbringande besparingarne.

Beträffande jernvägens närhet har man erinrat derom, att jernvägar finnes äfven invid andra hospital i riket, såsom Lunds, Vexjö och Upsala. I Lund berör visserligen jernvägen ett hörn af hospitalsområdet, under det den här skulle komma att sträcka sig längs efter hela byggnaden, och en sådan anordning kan icke vara annat än mycket olämplig. Hvad beträffar Upsala hospital, så förvånar det mig,

att man kunnat anföra det som exempel i nämnda afseende. Huru det förhåller sig vid hospitalet i Vexjö, känner jag icke.

Jag vill icke framställa något yrkande, utan har endast velat uttala dessa anmärkningar mot behandlingen af denna fråga.

*Anslag till en
hospitalsbyggnad
vid Kristinehamn.*

(Forts.)

Herr Törneblad: Då något yrkande icke blifvit framställt, utan de anmärkningar, som gjorts mot Utskottets föreliggande betänkande, egentligen framkommit endast i form af subjektiva påståenden, i viss mån grundade på en sakkunnig persons yttrande, torde det visserligen icke vara behöfligt att ingå i något bemötande af desamma; men jag kan dock icke anse mig obefogad att något belysa frågan och söka visa, att Stats-Utskottet nu, likasom för två år sedan, varit fullt berättigadt till den hemställan som skett.

Hvad nu beträffar den uppgifna sakkunnige personen, så var han, om jag icke allt för mycket misstager mig, till en början med om att välja den plats, som nu är inköpt, men sedermera har han ändrat åsigt i detta afseende; och om äfven så icke varit förhållandet, lärer väl han icke vara den ende sakkunnige i landet. I denna fråga har dessutom rådfrågats en sakkunnig person utom landet, hvilken är fullt opartisk, nemligen den norske läkaren, Direktören för Gaustad Sindsygeasyl Ole Sandberg och han har förklarat, att platsen är synnerligen lämplig.

Hvad vidare angår anmärkningen i fråga om jernvägens närhet, ber jag få nämna, att denna, så vidt jag vet, här komme att ligga omkring 500 fot från de yttersta husen. Vid Vexjö hospital är enligt uppgift afståndet till jernvägen ungefär detsamma, eller 5 å 600 fot, och vid Lunds hospital går jernvägen mycket närmare, nemligen omkring 200 fot från byggnaderna. Härtill kommer, att vid det stora hospitalet vid Bonn ligger stora chaussén icke mer än femton famnar från hospitalet och, på denna chaussé är rörelsen till och med lifigare än på jernvägen, emedan den fortgår beständigt; men deremot hafva de tyska läkarne icke framställt några betänkligheter.

Vidare har man anmärkt, att antalet patienter icke beräknats till mer än omkring 200. Detta ingick i den af Riksdagen godkända planen; men det af Generaldirektör Berlin framlagda förslaget möjliggör inrymmandet af ända till 236 platser och dessutom väsentliga besparingar. Visserligen har det blifvit sagdt, att detta förslag skulle medföra en förlustbringande besparing, men jag kan ej inse, huru något sådant kan behöfva befaras. Vål är det möjligt, att förslaget, för hvilket man i min tanke bör vara Generaldirektör Berlin tacksam, skulle i någon mån minska komforten inom byggnaden, men derigenom underlättades å andra sidan ett snart uppförande af densamma, och vid sådant förhållande kan jag icke finna annat, än att Riksdagen nu bör bekräfta sitt föregående beslut, som är grundadt på en omsorgsfull pröfning af alla dessa och andra anmärkningar, som redan då framställes och bemöttes.

Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets hemställan, öfvertygad som jag är, att denna ytterst viktiga fråga icke tål något uppskof.

Herr Hammarhjelm: De föregående talare, hvilka yrkat bifall till Utskottets hemställan, hafva yttrat sig med full sakkännedom och

*Anslag till en
hospitalsbygg-
nad vid Kri-
stinehamn.*
(Forts.)

det återstår för mig endast att nämna, att en bland anledningarne, hvarför egendomen Marieberg valdes till plats för hospitalet, var den lätthet, med hvilken man kunde dit transportera alla byggnadsmaterialier och effekter, för att icke tala om patienterna sjelfva. Det uppgafs, att ensamt transporten af materialier på ett afstånd, som öfversteget en fjerdingväg från järnvägsstation eller lastplats, skulle kräfva en kostnad af omkring 80,000 kronor. Denna utgift är nu besparad genom valet af sjelfva platsen. Hvad i öfrigt beträffar detta val, så ber jag få erinra derom, att just den sakkunnige man, som här åberopats, varit en bland dem, som tillstyrkt denna plats. Att han sedermera ändrat åsigt, kan ju icke hjälpas. Kostnaden för detta hospital är mindre än för hospitalen i Upsala och Lund; och Vermland är ett af de landskap, som har det största antal vansinniga, och transporten af dessa derifrån skulle kosta betydligt, om hospitalet förlades längre bort. För min del kan jag alltså icke annat än på det högsta tillstyrka bifall till Utskottets hemställan.

Herr Evers: När för ett par år sedan frågan förevar om inköp af lämplig plats för att derå uppföra en hospitalsbyggnad för Örebro, Vermlands och Skaraborgs län, så förvånade det mig, att den sedermera inköpta platsen blef dertill antagen, då, såsom en ärad talare förut omnämmt, man vid Örebro egde en statens fastighet, ett indraget hospitalshemman, Rynninge, hvilket så väl af Konungens Befallningshafvande i länet som ock af flere sakkunnige personer ansågs fullt lämpligt för hospitalsbyggnadens uppförande. Jag säger, att det förvånade mig; men vid det förhållande, att åtskilliga andra sakkunniga myndigheter ansågo, att den föreslagna platsen vid Kristinehamn vore lämpligare, böjde jag mig för de skäl, som af desse senare framhölls.

Då nu emellertid synnerligen beaktansvärda anmärkningar blifvit gjorda emot denna plats af den i dessa angelägenheter antagligen mest sakkunnige i landet, eller Herr Professor Kjellberg, så får jag bekänna, att, ehuru äfven jag anser det vara af vigt, att den beslutade hospitalsbyggnaden må så snart som möjligt komma till stånd, jag likväl måste inlägga en gensaga mot att man nu skulle bifalla hvad som blifvit föreslaget, då frågan ännu icke är tillräckligt utredd.

Här har af den siste ärade talaren påpekats, att Professor Kjellberg skulle hafva ändrat åsigt, då han förut varit med om att tillstyrka den ifrågavarande platsen vid Kristinehamn, men om jag icke misstänner mig, och jag ber Kammaren om ursäkt i fall jag skulle misstaga mig, — jag kunde nemligen icke tro, att de stora frågor, som förut i dag voro under behandling, skulle blifva så hastigt afgjorda som skett, hvadan jag icke hunnit närmare taga del af de handlingar, jag skulle vilja åberopa — fans en reservant mot kommissionens förslag angående inköpet af Marieberg, hvilken framhöll lämpligheten att för ändamålet använda det omnämnda hemmanet Rynninge, och denne reservant tror jag var Professor Kjellberg. Ehuru beklagligt ett uppskof än skulle vara, anser jag dock att man handlar rättast, om en utredning i det syfte Herr Professor Kjellberg föreslagit komme till stånd, hvadan jag får yrka afslag å Utskottets hemställan.

Herr Nordenfelt: Jag ber att få fästa uppmärksamheten derpå, att denna fråga angående läget af det nya hospitalet varit behandlad två gånger förut inom Stats-Utskottet och två gånger inom Riksdagen. Anslag för ändamålet beviljades först vid 1881 års riksdag och sedan vid 1882 års riksdag, och båda gångerna förelåg frågan i hela sin utsträckning till Riksdagens bedömande. Vid sådant förhållande synes det vara opraktiskt att rifva upp hvad två Riksdagar beslutat och Kongl. Maj:t genom nådig proposition å nyo föreslagit. Jag kan icke tro, att sådant vore förenligt med en god hushållning. Jag behöfver icke ingå i detaljer, ty jag föreställer mig, att hvad som redan anförts bör vara fullt tillräckligt och afgörande; men hvad beträffar lägenheten Rynninge, så möta åtskilliga viktiga anmärkningar, bland annat att der icke finnes tillräcklig tillgång på vatten. Dessutom skulle kostnaderna för byggnadens uppförande och för transporten af patienter genom afståndet från jernväg blifva mycket större. Jag yrkar bifall till Utskottets betänkande.

*Anslag till en
hospitalsbygg-
nad vid Kri-
stinehamn.
(Forts.)*

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till Utskottets ifrågasvarande hemställan och sedan på afslag derå, och förklarades den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogos å nyo och bifollos Stats-Utskottets den 16 och 17 i denna månad bordlagda utlåtanden:

N:o 45, angående upprättande af ett sakregister till Rikets Ständers protokoll med bihang för tiden från och med år 1809 till och med år 1866; samt

N:o 46, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående fri dispositionsrätt öfver svenska statens fastighet i Paris.

Föredrogs å nyo Sammansatta Stats- och Banko-Utskottets den 16 och 17 innevarande Maj bordlagda utlåtande N:o 2, i anledning af väckt motion om anslag till bekostande af utredning och förslag i fråga om hofstallets flyttning samt anskaffande af lämpliga lokaler för Riksdagen, Riksbanken, Riksgäldskontoret och Kongl. Stora teatern m. m.

*Om utredning
beträffande
hofstallets
flyttning och
anskaffande
af riksdagshus
m. m.*

Friherre Åkerhielm: Jag anhåller att några ögonblick få fästa Kammarens uppmärksamhet på det nu föredragna utlåtandet. Jag har låtit anteckna min skiljaktiga mening från den, hvartill Utskottet kommit, utan att vidare hafva utfört den, emedan jag trodde det vara lämpligast att göra detta nu inför Kammararen. Vid första genomläsandet lärer det lätt falla Kammarens ledamöter i ögonen, att denna gång — för så vidt jag vet i vår Riksdags annaler den första — har ett Riksdagens Utskott föreslagit Kamraren att i en underdånig skrifvelse anhålla att få besvara Kongl. Maj:t med att tillsätta en komité

Om utredning
beträffande
hofstallets
flyttning och
anskaffande
af riksdagshus
m. m.
(Forts.)

i och för utrönande af hvar och huru Riksdagens eget sessionshus skulle byggas, äfvensom föreslaget att i och för denna komité till Kongl. Maj:ts disposition anvisa ett anslag af 10,000 kronor att utgå af riksdagskostnaderna. Jag ber att få fästa Kammarens uppmärksamhet på det i form egendomliga deri, att Riksdagen, som visserligen många gånger besvärat Kongl. Maj:t med tillsättande af komitéer, denna gång skulle gå så långt som att besvara Kongl. Maj:t att tillsätta en komité i och för utredning af hvad Riksdagen hittills ansett sig böra förbehålla sig ensam få bestämma och besluta, nemligen beträffande sitt riksdagshus, huru det skulle vara och hvar det skulle ligga, vidare det egendomliga uti att till *Kongl. Maj:ts disposition* anslå medel, utgående från Riksgäldskontoret såsom »riksdagskostnad». Då jag således hyser betänkligheter vid att förorda ett bifall härtill, har jag i det närmaste äfven funnit skäl till att förorda eller åtminstone påpeka den reservation, som, tydligare angifven, finnes vid Utskottets föredragna utlåtande antecknad af en ledamot i Andra Kammaren, Herr Liss Olof Larsson, och hvilken reservation i så måtto är ganska tänkvärd, att den af motionärens, vidare än Utskottets utlåtande gående, förslag har bibehållit tanken på inrättandet af ett nytt bankhus, ett annat än det Riksbanken för närvarande använder, äfvensom möjligheten att för uppförande af ett riksdagshus och bankhus kunna få använda den tomt, som för närvarande intages af den Kongl. Stora Operan. Med anledning således af hvad reservanten, Herr Liss Olof Larsson, har påpekat, förefaller det mig, som om det vore bättre att invänta det beslut, som Riksdagens Kamrar komma att fatta i teaterfrågan, innan Kamrarne genom att nu besluta en underdånig skrifvelse skulle i frågan i sin helhet binda händerna på sig. Vid sådant förhållande, och för att icke längre upptaga Kammarens tid, ville jag värdsamt hemställa, om icke tillräckligt skäl förefinnes att icke nu slutbehandla ärendet, utan att då i alla händelser i formelt hänseende invändningar möta emot den uppställning, Utskottet gifvit åt sitt utlåtande, och anmärkningar deremot förekomma, som icke torde sakna giltighet, Kammaren i stället skulle behaga till förnyad behandling af det Sammansatta Stats- och Banko-Utskottet återförvisa det nu föredragna ärendet.

Friherre von Essen, Fredrik: Den föregående ärade talaren har i första rummet väckt Kammarens uppmärksamhet derpå, att det skulle vara en högst ovanlig utväg och mindre konstitutionellt att Riksdagen skulle uppdraga åt Kongl. Maj:t att taga befattning med ett ärende, sådant som detta, hvilket uteslutande borde tillhöra Riksdagen sjelf. Det förefaller mig dock, som om Utskottet skulle i sin utredning hafva gifvit fullgiltigt skäl för ett så vanligt tillvägagående som detta. Anginge frågan endast Riksdagens egna lokaler, så skulle det kanske vara mindre lämpligt att besvara Kongl. Maj:t med en sådan åtgärd. Men Utskottet har framhållit, huru den frågan om platsen för ett nytt riksdagshus sammanhänger med många andra byggnadsfrågor och kanske förflyttningar af andra byggnader, möjligen äfven användande af tomter, hvilka stå under Kongl. Maj:ts disposition, eller Stockholms stads, hvartill erfordras lösesummor och uppgörelser, som

lämpligen torde föreslås af Kongl. Maj:t, på grund hvaraf tillsättande af en komité i och för detta lämpligen borde uppdragas åt Kongl. Maj:t. Till denna åtgärd har det synts Utskottet vara så mycket mera skäl, som alla andra utvägar att lösa denna fråga hafva misslyckats inom Riksdagen, och detta just därför, att denna fråga står i så nära sammanhang med många andra byggnadsfrågor. Nu har Utskottet visserligen utslutit en mängd af de framställningar, som af den ärade motionären hafva blifvit gjorda, men derigenom har dock icke Utskottet förmenat, att det icke för den komité, som Kongl. Maj:t behagar tillsätta, skulle stå öppet att taga i betraktande *alla* de kombinationer, som kunde blifva beroende af utredningen utaf denna fråga. Om det t. ex. skulle förekomma, att komitén funne lämpligt att förlägga riksdagshuset på Stora Operans tomt, så blir deraf följden, att samma komité måste söka utreda huru med teatern skall förfaras i ett sådant fall. Likaså om för riksdagshuset skulle användas en tomt, som äfven varit ifrågasatt, nemligen Artilleriplanen, hvilken tomt står till Kongl. Maj:ts disposition. Jag skall icke behöfva uppräknat alla dessa förhållanden, som äro kända af Kammaren, och dessutom kunde ju flere förslag uppställas i den vägen, hvilka samma komité bör hafva tillfälle att undersöka. Derför synes det mig, att Utskottet ingalunda saknar anledning att i detta fall föreslå Riksdagen att hos Kongl. Maj:t begära en sådan utredning, som nu är föreslagen.

Hvad å andra sidan angår att återremittera detta ärende för att vänta på lösningen af teaterfrågan, så tror jag snarare, att teaterfrågan borde vänta på afgörandet af denna fråga, ty teaterfrågan ligger för närvarande på Stats-Utskottets bord, och jag kan icke neka till, att icke Stats-Utskottet eller åtminstone dess afdelning afvaktat lösningen af denna fråga. Ty det kunde ju hända, att ett uppslag derigenom yppade sig för en framtida lösning af teaterfrågan, och att en antydning i denna rigtning således kunde gifvas Stats-Utskottet, om den föreliggande frågan först blefve afgjord, hvarigenom det för teatern kunde beredas en ny plats, om medel beviljades för en ombyggnad, genom ersättning för den högst värdefulla tomten, hvilket nu blifvit ifrågasatt och i synnerhet framhållits af den teaterkomité, som för några år sedan tillsattes att behandla denna fråga. Skulle åter Herr Liss Olof Larssons reservation vinna framgång, att Riksbankens hus skulle sammanbyggas med riksdagshuset och således förläggas på samma plats, så är det också bekant, att bankofullmäktige hafva ansett, att Riksbanken skulle kunna för en sådan plats betala högst betydligt. Det var också första tanken inom det Sammansatta Utskottet att så skulle ske, men under öfverläggningarne kom dels till Utskottets kunskap ett betänkande från bankofullmäktige, dels lemnades upplysningar från Banko-Utskottets ledamöter, hvilket allt gjorde, att Utskottet icke ansåg sig böra föreslå att sammanbygga Riksbankens hus och riksdagshuset. Sådant afslogs icke heller; men behofvet att ombygga Riksbankens lokaler ansågs icke så nödvändigt, att man hade skäl att *särskildt* framhålla det i Utskottets betänkande, och detta därför, att Utskottet ansåg dels att utrymme icke saknades i Riksbankens nu varande lokaler, dels ock att eldfaran der skulle kunna minskas genom att vidtaga åtskilliga ändringar i byggnadsväg, t. ex. att förlägga sedeltryckeriet, hvilket är det mest eldfarliga, på

*Om utredning
beträffande
hofstallets
flyttning och
anskaffande
af riksdagshu-
s m. m.
(Forts.)*

Om utredning
beträffande
hofstallets
flyttning och
anskaffande
af riksdagshus
m. m.
(Forts.)

annan plats — hvaremot det ansågs mindre lämpligt att flytta sjelfva Riksbanken, då densamma för den stora affärsrörelsen vid Skeppsbron ligger så nära till hands, och dessutom den enskilda affärsrörelsen kunde tillgodoses genom anläggande af afdelningskontor. På detta sätt kunde det ju vara öfverflödigt att tänka på att ombygga Riksbankens hus. Men det må vara möjligt, att en komité, som tager denna fråga i betraktande, finner skäl att föreslå en sådan ombyggnad, och i sådant fall möter intet hinder för den saken, då den kommit under komiténs behandling. Men Herr Liss Olof Larsson i sin reservation har föreslagit, att äfven detta, nemligen ombyggnad af riksbankshuset, skulle ingå i komiténs uppdrag, och det trodde sig Utskottet icke kunna tillstyrka. Med Riksgäldskontoret är förhållandet i ännu högre grad detsamma, nemligen att det icke i och för sig skulle anses behöfva ersättas af någon annan byggnad. Men äfven har varit ifrågasatt, om det icke, så vidt jag minnes, blifvit skriftligen och offentligen framställt, så har man ofta talat derom, nemligen att Riksgäldskontorets och Riksarkivets tomt skulle användas till en byggnad för Riksdagens ändamål, nemligen så, att Riksdagens Kamrar skulle förläggas dit, men Utskotten och öfriga arbetsrum lemnas kvar i denna lokal. Men denna mening har Utskottet icke kunnat omfatta, enär, som sagdt, Riksgäldskontoret icke behöfver ombyggas. Riksarkivet är deremot i högsta grad i behof af ombyggnad, och, som känt är, ligger Kongl. propositionen angående nybyggnad för Riksarkivet och väntar på sitt afgörande i Stats-Utskottet. Det har blifvit framhållet i Herr Björnstjernas motion, att Riksarkivet skulle kunna förläggas i nu varande riksdagshuset. Om en sådan skrifvelse till Kongl. Maj:t blifver beslutad som den här ifrågavarande, så kan det ju hända, att, då frågan om Riksarkivet förekommer, det kan hafva inflytande på det beslut, som kommer att fattas angående den skrifvelse till Kongl. Maj:t, som skulle förutsätta en förflyttning af riksdagshuset. Det är också af detta skäl, som Stats-Utskottet ännu icke har slutbehandlat frågan om Riksarkivet. Dessa frågor hafva nu blifvit så sammanbundna, att det synes mig vara många skäl, som tala för att nu afgöra föreliggande fråga, och hellre än jag skulle vilja deltaga i en återremiss, skulle jag underkasta mig bifall till reservationen, ehuru jag föreställer mig, att icke något annat resultat deraf vunnas, än att en blifvande komité *i alla fall* toge frågan om hand. Jag tycker det vore underligt, om Riksdagen skulle framställa en särskild önskan angående ombyggnad af Riksbankens hus, ehuru sådant icke är fullt behöfligt. Det är väl sant, att staten i allmänhet synnerligen väl behöfver utrymme för sina embetsverk, så att hvarje tillfälle att öka detta utrymme är välkommet. Utskottet upplyser nemligen, att hyresbeloppet för lokaler i Kongl. Maj:ts embetsverk i Stockholm, för hvilka utrymme icke finnes i statens hus, för närvarande uppgår till 23,000 kronor årligen, och hvilka embetsverk måst söka sig utrymme i enskilda hus. Derfor vore det mera ekonomiskt klokt af staten att söka bereda så mycket utrymme som möjligt för sina embetsverk.

Jag skall icke längre uppehålla Kammarrens tid utan ber endast att på grund af det sagda få anhålla om bifall till Utskottets förslag.

Herr vice Talmannen: Då i detta betänkande det vill synas, som om det Sammansatta Utskottet hade uttalat sig emot behovet af ett nytt riksbankshus, så kan jag icke annat än redan på den grund förena mig om det yrkande om återremiss, som Friherre Åkerhielm framstälde. Nämnda behof har nemligen af Riksdagen flere gånger blifvit erkändt, och icke torde det skälet, att man hittills icke funnit en fullt passande lokal för ett riksdagshus, vara tillräckligt att afstå från tanken på nybyggnad.

Jag hemställer därför för min del att få, i likhet med Friherre Åkerhielm, anhålla om återremiss.

Herr Hammarhjelm: Då jag är ledamot af det Sammansatta Utskottet, anhåller jag att få yttra några ord. Jag tror icke, att det Sammansatta Utskottet har på något sätt underkänt vigten och behovet af ett nytt riksbankshus. Behovet deraf är så erkändt, att det icke gerna kan ifrågasättas. Men hvad Utskottet har velat säga är, att det *främsta* behovet är af ett nytt riksdagshus, och jag vädjar till hvar och en af Eder, mine herrar, som sitta i denna Kammare, om icke vi måste erkänna det. Den stora trängsel, som råder, då man skall votera, svårigheten för personer af något större volym än den vanliga att passera genom gångarne vittna om att lokalen är otillräcklig, för att icke tala om den luft, som vi nödgas befinna oss uti, i synnerhet om aftnarne. Jag tror således att hvar och en måste erkänna, att det är alldeles nödvändigt att få ett nytt riksdagshus. Hvad nu Utskottets förslag beträffar, så är det naturligt, att frågan löses bäst, om man väljer afhjelpandet af det mest trängande behovet. Har man väl lyckats att få platsen bestämd till ett nytt riksdagshus och få alla de saker, som höra dit, utredda, så tror jag att alla de andra frågorna med mycket större lätthet skola lösas, än om man skall sammanbinda dem, riksdagshus, riksbankshus, riksgäldskontoret, teatern och Gud vet hvad allt mera. På de skäl, som jag nu har anfört, och då jag tror att den ende, som möjligen kan lösa denna fråga, är Kongl. Maj:t, och då man icke kan begära, att de aktade män, hvilka hafva till uppgift att sköta statens finanser, äfven skulle hafva tid att egna åt sådana saker, anser jag, att det icke finnes någon annan utväg än att, såsom Utskottet föreslagit, hos Kongl. Maj:t anhålla, att han måtte taga frågan om hand och framlägga en proposition i ämnet till en kommande Riksdag. Jag anhåller således om bifall till Utskottets förslag.

Friherre Klinckowström: Innan Herr Björnstjerna inlemnade sin motion uti ifrågavarande ämne till Riksdagen, tog jag mig friheten i denna Kammare yttra att, för att en gång för alla få slut på dessa kombinerade byggnadsfrågor, den enda utvägen vore att anhålla, det Kongl. Maj:t ville tillsätta en komité, som behandlade alla dessa frågor tillsammans. Herr Björnstjernas motion går i alldeles samma syfte, och då synes det mig eget nog, att det Sammansatta Utskottet har föreslagit en skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om en komités tillsättande *ensamt* för att välja en lämplig byggnadsplan för ett nytt riksdagshus, och undanskjutit alla de andra lika viktiga frågorna. Det förfelar helt och hållet ändamålet, och resultatet af en sådan komité

*Om utredning
beträffande
hofstallets
flyttning och
anskaffande
af riksdagshus
m. m.
(Forts.)*

Om utredning
beträffande
hofstallets
flyttning och
anskaffande
af riksdagshus
m. m.
(Forts.)

skulle blifva, att alla frågorna undanskötos, och vi komma att stå på samma punkt som hittills. I det fallet finner jag Herr Liss Olof Larssons reservation mycket mera riktig och öfverensstämmande med Herr Björnstjernas motion, och därför gillar jag den i alla hänseenden, och det är för att få denna hans reservation framhållen i det Sammansatta Utskottets blifvande utlåtande, som äfven jag ber att få förena mig med de herrar af Kammaren, hvilka nu yrkat återremiss.

Herr Björnstjerna: Det har varit mig en fägnad att se, att så väl banko- som riksgäldsfullmäktige icke haft något att anmärka mot denna motion, och att äfven Utskottet har till väsentliga delar tillstyrkt den genom att bifalla den ifrågasatta utredningen af hvad äfven jag anser vara det förnämsta, nemligen frågan om riksdagshuset. Det är onekligt, att, såsom Utskottet yttrar, under vanliga förhållanden bör en fråga vinna på, att utredningen icke omfattar alltför många föremål på en gång. Men här inträffar likväl det, som jag sökte tydligen påpeka i min motion, att en samtidig utredning af dessa flerfaldiga byggnadsfrågor och ett företagande af ombyggnaderna i ett sammanhang och efter ett system, otvifvelaktigt skulle medföra en högst betydlig besparing mot i fall hvarje byggnad skall utan sammanhang med de öfriga beslutas och utföras. Jag skulle likväl kunna vara nöjd med Utskottets tillstyrkande hemställan, derför att det förefaller mig som om det skulle blifva så godt som omöjligt för denna komité att finna någon obebyggd plats för att uppföra detta riksdagshus, utan att komitén skulle komma till det resultat, att någon redan i kronans ego befintlig och af kronans byggnader intagen plats skulle vara den lämpligaste, och då måste det i alla fall komma till en utredning, huru man skall ersätta dessa byggnader. En omständighet, som jag icke vid motionens väckande hade iakttagit, får jag väl framhålla såsom förtjent af uppmärksamhet, nemligen den, att om Riksbanken flyttas till någon annan plats, skulle det ena af bankhusen, det norra, särdeles väl lämpa sig för den institution, som man nu arbetar på att få, nemligen för *frilager*, hvartill behöfs en större byggnad helst i närheten af tullen, och dertill skulle det gamla fula huset sannolikt vara särdeles lämpligt.

Som emellertid flere talare yrkat återremiss, och jag naturligtvis gerna skulle se, om min motion kunde blifva i vidsträcktare mån än nu af Utskottet tillstyrkt, skall jag förena mig med dem i anhållan om återremiss.

Herr Wallenberg: Denna stora och vidtutseende byggnadsfråga anser äfven jag förtjent af utredning. Jag tillåter mig likväl vid detta tillfälle erinra derom, att före byggandet af ett nytt riksdagshus borde grundlagen ändras, så att *antalet* riksdagsmän i hvardera Kammaren blefve begränsadt enligt samma utgångspunkt, som ursprungligen var gällande, då antalet var 120 ledamöter i Första och 180 i den Andra Kammaren. Det är en alldeles nödvändig sak att bestämma dessa siffror och icke låta dem bero på fluktuationerna inom folkmängden; ty när en gång emigrationonen, såsom jag hoppas, kommer att upphöra, och landets befolkning tillväxa, blifva Riksdagarne riktiga folkvandrin-

gar. Sådant kunde gå an, när vi hade riksdagar blott hvar tredje eller hvar femte år. Men nu, när Riksdagen sammanträder hvarje år, är det alldeles onödigt att hafva en öfver höfvan talrik representation. Besluten blifva icke bättre sofrade af en talrikare än af en riksförsamling bestående af t. ex. 300 ledamöter.

Jag behöfver här icke upprepa hvad som är allmänt känt, nemligen att de större nationerna slagit fast en viss siffra, inom hvilken antalet representanter är begränsadt, och de tillåta icke antalet bero af rena tillfälligheter som hos oss, der folkmängden på somliga orter ökas och på andra minskas.

Och dessutom — huru stort skall ett blifvande nytt riksdagshus byggas? Huru stora skola samlingssalarna blifva? Skall man anse nog att beräkna dem för 540 personer i Andra Kammaren och 360 i Första?

Jag kan icke se att man kan antaga mindre siffror, om man ock i nästa mansålder skall få tillbygga huset, hvilket illa lämpar sig för en monumental byggnad.

Hvad beträffar de andra frågorna, är jag ense med Friherre Åkerhielm, att teaterfrågan bör lemnas i fred till en kommande riksdag och att detsamma kan med allt skäl sägas angående ombyggnad af riksbankshuset. När den frågan senast var före, så var det ganska säkert, att den skulle hafva vunnit mycket större framgång och till och med medgifvits att bygga det nya bankhuset på Helgeandsholmen, så vida man icke der jemväl velat anlägga sedeltryckeriet, hvilket till och med i bankofullmäktiges utlåtande förklarats vara »en högst ildfarlig inrättning». Det var naturligt att, om Riksbankens nybyggnad nödvändigtvis skulle förenas med sedeltryckeriet, man icke ville förlägga andra offentliga byggnader invid densamma. Nu är det emellertid så långt kommet, att man ändtligen talar om att skilja sedeltryckeriet från Riksbankens lokaler. När en sådan åtgärd en gång blifvit gillad af Riksdagen, då är, enligt min tanke, tiden inne att bygga ett nytt riksbankshus. Skälet hvarför jag anser att detta icke bör beslutas förr än efter nästa år är, att vi då hafva att förvänta bankkomiténs utlåtande om Riksbankens omgestaltning till en *centralbank*; och blifver det då denna centralbank, som skall vara den allena bjudande och befallande, för att tillfredsställa och beherska hela rörelsen i landet, måste den hafva helt andra lokaler, än om banken blifver fortfarande en riksbank, företrädesvis för statens ändamål. Detta är en omständighet, som är att beakta, och det beslut, som Riksdagen fattar i anledning af en sådan framställning, kommer naturligtvis att inverka på hvilka dimensioner Riksbankens hus bör komma att erhålla.

För öfrigt vill jag fästa uppmärksamheten på, att Riksbanken bör om möjligt vara belägen vid någon strand; ty vi hafva riksdagsbeslut på, att Riksbankens fullmäktige skola vara beredde på att kunna sända Riksbankens metalliska kassa till det inre af landet i händelse af fiendtligt anfall eller annan stor olycka. Och då känner jag icke någon lämpligare plats än enkedrottningens f. d. hofstall. Det är en plats, som har fördelen att ligga på Norrmalm och nära så väl centralbangården som sjön. För öfrigt är platsen icke så vigtig med hänsyn till rörelsen; ty om en centralbank skötes utmärkt väl, och fungerar såsom en verklig sådan bör göra, går man mycket gerna några steg

*Om utredning
beträffande
hofstallets
flyttning och
anskaffande
af riksdagshus
m. m.
(Forts.)*

*Om utredning
beträffande
hofstallets
flyttning och
anskaffande
af riksdagshus
m. m.
(Forts.)*

längre för att få begagna sig af densamma; och genom afdelningskontor kan den mindre rörelsen betjenas utan afseende på hvar hufvudkontoret är beläget.

Men, mine herrar, då vi tala om så många byggnadsföretag, så tillåter jag mig nämna ett, som är omförmäldt i förbigående, och det är det stora behovet af nytt hus för statsdepartementen. Man skall tänka sig, att det huset ursprungligen var afsedt för Kongl. myntverket och har sedan blifvit inredt för embetsverken. Huset har sedan dess undergått så många förändringar, att man med kostnaderna för dem skulle hafva hunnit ett långt stycke väg på ett nytt hus för statsdepartementen. Vidare behöfs ett nytt riksarkiv. Väl föreligger nu särskild proposition om den saken; men jag hoppas, att den icke kommer att af Riksdagen gillas, utan att, när ett riksarkiv skall byggas, det får ett mera centralt läge och helst äfven det vid någon strand för transporterans skull.

Jag har velat uttala dessa åsikter i de stora byggnadsfrågorna och anser för min del, att det enda, som Kammaren nu kan besluta, är en återremiss, hvarom jag anhåller att få framställa yrkande.

Herr Nordenfelt: Då Riksdagen icke varit i stånd att efter så många års arbete öfverenskomma om platsen för ett nytt riksdagshus, och behovet deraf är oafvisligt, och då det synes mig vara ett statsändamål att skaffa representationen tak öfver hufvudet, så tror jag att den förste talarens betänkligheter mot att vända sig till Kongl. Maj:t med en skrifvelse af förevarande innehåll borde kunna falla. Vi hafva visserligen fullmäktige i Riksbanken och Riksgäldskontoret, hvilka kunna ombestyrja Riksdagens ekonomiska angelägenheter. Men vi kunna icke skäligen begära, att dessa fullmäktige skola befatta sig med, huruvida under Kongl. Maj:ts vård stående byggnader skola nedrifvas och ombyggas till riksdagshus, eller icke. Vi kunde eljest komma till samma förhållanden som i Norge, der representationens fullmäktige tillsätta komitéer. Deremot tror jag icke, att man kan taga upp frågan om förändrad lokal för statsdepartementen på Riksdagens initiativ; ty det är väl Kongl. Maj:t, som skall i första rummet bedöma, om ny plats behöfves för dem. Att, såsom den siste talaren önskade, dröja med denna fråga, tills antalet representanter uti Riksdagen hunne blifva en gång för alla i grundlagen bestämdt, tror jag vore att skjuta upp saken längre än vi kunna stå ut att vänta. Ty det är icke tänkbart att vi snart skulle kunna komma öfverens om den frågan.

Jag var verkligen inom Utskottet af den åsigten, att frågan om riksbankshus likaledes skulle inryckas i klämman, och gjorde ett förslag i sådant syfte. Men Utskottets majoritet fann detta vara öfverflödigt. Och då jag icke kunde förena mig med Herr Liss Olof Larsson derom att riksdags- och riksbankshuset borde sammanbyggas, hvilket han i sin reservation förordat, men hvarmed påtagligen flere olägenheter vore förenade, såsom eldfara, fara för inbrott m. m., utan att dermed någon väsentlig besparing kunde vinnas, så lät jag mig nöja med att få denna fråga om riksbankshus införd i motiveringen till Utskottets betänkande, i hvilken form den sålunda kommer till Kongl. Maj:ts och komiterades kännedom. Det heter nemligen i motiveringen

mot slutet på följande sätt: Utskottet har alltså ej funnit sig ega skäl tillstyrka Riksdagen att i sin anhållan om en utredning inbegripa frågan om nya lokaler för Riksbanken och Riksgäldskontoret; hvilket naturligtvis ej utesluter möjligheten af att vid en sådan utredning fråga kan uppstå om förflyttning, i händelse sådant finnes erforderligt, af dessa likasom till äfventyrs andra verk, äfvensom deraf att all hänsyn kan tagas till det tillfälle, som i sammanhang med riksdagshusfrågans lösning må kunna erbjuda sig, att bereda en ny, fullkomligt ändamålsenlig lokal för Riksbanken.

Denna mening synes innebära allt, hvad man kan önska för den andra byggnaden, så att, om en tomt erbjuder sig, som är lämplig att fylla båda behoven, och komitén får en sådan skrifvelse, som här är föreslagen, komitén då naturligtvis kommer att taga denna omständighet i betraktande och beräkna de fördelar, som deraf kunna vinnas. Men deremot bör komitén kunna vara befriad från att gå ut och söka särskild plats för Riksbanken, hvilket enligt min uppfattning lämpligast tillkommer bankofullmäktige i första hand. Jag tror således att denna skrifvelse, sådan den nu är affattad, uppfyller allt hvad som kan begäras; och då det är af nytta för behandlingen af frågorna om nytt rikarkiv och om Kongl. teatrarne, att denna sak derförinnan är afgjord, skall jag anhålla att få yrka bifall till Utskottets framställning.

Med en återremiss kunde man icke vinna annat, än att få Herr Liss Olof Larssons förslag, möjligen med någon liten förändring. Och detta säger icke mycket mer än det nu förevarande. Skulle åter Andra Kammaren besluta sig för Herr Liss Olof Larssons förslag, så blifver en sammanjemkning icke svår att åstadkomma, sannolikt på det sätt, att denna Kammare går in på Herr Liss Olof Larssons förslag, men med särskiljande af de båda byggnaderna. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Det förefaller mig, såsom om det sätt för lösning af de förevarande frågorna, som i motionen afses, icke skulle leda till annat än att försvåra deras slutliga afgörande. Det kan väl vara sant att, såsom i motionen sägs och den förste talaren äfven yttrade, frågorna om uppförande af nytt riksdagshus och af åtskilliga andra byggnader stå i samband med hvarandra; men detta samband är sådant, att frågan om de öfriga byggnaderna väl kan vara beroende af hvad man besluter i afseende på riksdagshuset, men ej tvärt om. Jag kan icke föreställa mig, att svenska representationen någonsin skall gå in på att uppföra ett nytt riksdagshus annorledes än på en plats och på ett sätt som äro riket värdiga, oberoende af framkastade frågor att i sammanhang dermed bygga riksbank, rikskarkiv eller annan byggnad. Det förefaller mig derför klart, att frågan om rätta platsen för riksdagshus bör afgöras först, innan de andra frågorna komma i betraktande. Blandar man in det ena med det andra, så löses ingenting väl; men deremot vållar man tidsutdrägt och förstör riksdagshusfrågan så mycket som möjligt.

För min del saknar jag tillräcklig erfarenhet för att kunna rätt bedöma den formella fråga, som af den förste talaren angafs, eller huruvida det kan vara lämpligt, att Riksdagen begär Kongl. Maj:ts

*Om utredning
beträffande
hofstallets
flyttning och
anskaffande
af riksdagshus
m. m.
(Forts.)*

*Om utredning
beträffande
hofstallets
flyttning och
anskaffande
af riksdagshus
m. m.
(Forts.)*

mellankomst, på sätt Utskottet föreslagit. Att sådant icke är nödvändigt, är gifvet; men å andra sidan kan det väl icke ligga något nedsättande för Riksdagen uti ett dylikt förfarande. Atminstone har jag svårt att utleta hvad ondt skulle ligga deruti. Jag begagnar tillfället, medan jag har ordet, att bestämdt uttala mig emot hvarje tanke på att sammanblanda frågan om ett nytt riksdagshus med teaterfrågan. Jag anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Grefve Hamilton: Det är utom allt tvifvel, att alla dessa byggnader, som varit på tal under så många år, äro nödvändiga och behöfliga för det fortsatta arbetet inom Riksdagen lika så väl som inom åtskilliga andra områden. Men att så många omfattande byggnadsfrågor blifvit sammanblandade, är enligt min tanke en stor olycka. Så snart det blifver fråga om uppförandet af en ny byggnad, så svarar man genast, att man först måste bygga en annan; och så går det undan för undan. Derigenom omintetgöres hvarje möjlighet att komma till ett godt resultat. Då jag deltagit i Utskottets behandling af denna fråga, har jag äfven velat uttala min åsigt i ämnet, nemligen att det är alldeles nödvändigt att söka ut en plats för den af de föreslagna byggnaderna, som är mest nödvändig, och att för denna erhålla en plats, som icke för närvarande upptages af någon annan byggnad. Den byggnad, som, enligt hvad jag tror att vi alla måste erkänna, är den mest nödiga för närvarande, är ett nytt riksdagshus. Jag har trott, att man här i Stockholm skulle kunna finna flere tjenliga platser för en sådan byggnad. I sådant hänseende har jag företrädesvis fäst mig vid den stora vackra plats, som kallas Artilleriplanen. Om riksdagshuset skulle läggas der, vinnas många nyttiga ändamål. Så t. ex. finge man hela den tomt, der det nuvarande riksdagshuset ligger, ledig för andra behof, såsom för ett riksarkiv eller för ett nytt hus för statsdepartementen. Jag vill fästa uppmärksamheten på att staten för närvarande utbetalar i hyror för embetslokaler årligen 20 à 30 tusen kronor. Det kunde vara lämpligt att få använda dessa medel för andra ändamål. Om man, på sätt en talare anmärkt, skulle vänta med denna frågas afgörande, till dess att grundlagen hunne ändras, komme helt visst detta att uppskjutas till en allt för aflägsen framtid.

Hvad som inom Utskottet mycket bidragit att diktera mitt beslut i denna fråga har varit fruktan för att, om man blandar tillsammans denna fråga med teaterfrågan, resultatet deraf kan blifva sådant, att teatern helt och hållet undantränges, byggnaden tages bort och tomten användes till annat ändamål. Riksdagen kan möjligen resonera så, att denna tomt kan tagas ändå, med Konungens bifall naturligtvis. Derför kan detta ju blifva en anledning för Riksdagen att helt och hållet slopa teatern för att sålunda få tomten ledig. Derför anser jag det vara nödvändigt att undanskjuta teaterfrågan. Hvad nytt riksbankshus beträffar, så är det äfven en nödvändig och nyttig byggnad; men den saken kan anstå tills vidare. Der finnas i det nuvarande riksbankshuset så stora lokaler, att hela rörelsen mycket väl kan inrymmas der, blott desamma på ett lämpligt sätt anordnas för densamma.

Här har blifvit yrkadt återremiss särskildt af det skäl, att det

skulle vara mindre riktigt att hos Kongl. Maj:t begära tillsättande af en komité för det ifrågakvarande ändamålet. Det är möjligt att det kan finnas vissa betänkligheter i det hänseendet; jag delar dem dock icke. Ty huru än komitén arbetar för utredning af frågan, måste den alltid komma att röra vid åtskilliga byggnader, som disponeras af Kongl. Maj:t. Och då är man ju inne i den svårösta delen af frågan. Funnes det en plats, hvaröfver Riksdagen kunde fritt disponera, skulle jag anse den föreslagna åtgärden onödig. Nu deremot, då så icke är förhållandet, finner jag Utskottets förslag leda till sakens befrämjande, och yrkar därför bifall till detta.

*Om utredning
beträffande
hofstallets
flyttning och
anskaffande
af riksdagshus
m. m.
(Forts.)*

Friherre Åkerhielm: Endast några få ord med anledning deraf att den nyvalde representanten för Stockholms stad särskildt behagat fästa sig vid hvad jag förra gången yttrade. Jag ber att, emedan jag af honom blef missförstådd och Kammaren må hända lånade ett välvilligt öra till hvad han yttrade, få upprepa de skäl, som synas mig tala mot bifall till Utskottets förslag och företrädesvis för ärendets återförvisande till Utskottet för ny behandling.

Mot bifall till Utskottets förslag talar, enligt min uppfattning, den omständighet, att det är första gången, som man föreslår Riksdagen att besvara Kongl. Maj:t med tillsättandet af en komité särskildt för utredande af frågan, hvar ett nytt riksdagshus bör läggas, och att man för bestridande af kostnaderna för denna komités arbete anvisar medel från Riksgälskontoret att såsom riksdagskostnad utbetalas. I formelt hänseende är alltså den af Herr Liss Olof Larsson afgifna reservation klarare och bättre. Och på samma gång som man kan förvänta sig, att denna reservation i Andra Kammaren kan vinna bifall, finner jag goda skäl tala för att afvakta det beslut, som Andra Kammaren i denna fråga fattar, innan Första Kammaren fattar ett definitivt beslut.

Dessutom — på sätt äfven i reservationen påpekas — torde det vara skäl, att de öfriga i Herr Björnstjernas motion berörda byggnadsfrågorna blifva af Riksdagen slutbehandlade, innan Riksdagen bestämmer, huru den underdåniga skrifvelsen skall komma att se ut. Formen för denna skrifvelse är icke möjligt att nu med visshet bestämma.

I sammanhang med detta ber jag att få nämna, att min afsigt icke varit att man skulle sammanbygga riksbanks- och riksdagshus, utan att man skall söka att utfinna någon passande tomt, der plats för båda dessa hus kunde beredas. För min del anser jag fortfarande skälen öfvervägande för att Kammaren icke nu fattar ett definitivt beslut, hvilket i sådan händelse företrädesvis borde öfverensstämma med reservationen. Jag anhåller fortfarande att få yrka återremiss.

Friherre von Essen, Fredrik: Hyllar Kammaren den åsigt, som af den siste talaren blef framhållen, nemligen att riksdags- och riksbankshus skulle byggas hvar för sig, förefaller det mig, att Kammaren gerna kan derom besluta. Hyllar Kammaren åter Utskottets mening, så kan Kammaren besluta derom. Blott dessa två yrkanden hafva blifvit framställda. En återremiss, på det att den ena Kammaren måtte kunna invänta den andras beslut, kan jag icke finna lämplig. Andra Kammaren kan då lika gerna vilja invänta Första Kammarens

*Om utredning
beträffande
hofstallets
flyttning och
anskaffande
af riksdagshus
m. m.
(Forts.)*

beslut; och då skulle frågan icke kunna lösas därför att båda Kamrarna intaga denna afvaktande ställning gent emot hvarandra. Jag kan icke räkna ut, hvad med en återremiss skulle vinnas; ty dermed får Utskottet icke någon upplysning om hvad Kammaren verkligen vill i saken. Något yrkande om afslag har icke blifvit framställt. Således har Utskottet att välja emellan antingen sitt eget nu framlagda förslag eller och Herr Liss Olof Larssons reservation. I hvilket fall som helst måste då Utskottet rätta sig efter Andra Kammaren. För min del anser jag skäl att nu fatta ett afgörande beslut; och jag delar fullkomligt de åsigt, som af representanten på stockholmsbänken uttalades, att nemligen frågan om nytt riksdagshus vore utgångspunkten, efter hvilken de andra byggnadsfrågorna i sin ordning skulle afgöras. Jag upprepar således, att nu föreligga två Kongl. propositioner, som i viss mån äro beroende på utgången af denna fråga och som enligt min tanke icke böra komma under behandling, förr än denna fråga blifvit afgjord, nemligen frågan om riksarkiv och de Kongl. teatrarne. Om nu Utskottet skulle för sin del tillstyrka hvad Kongl. Maj:t föreslagit i afseende å den Stora teaterns utarrendering åt ett konsortium på 50 år, då vore all möjlighet förbi för en blifvande komité att tänka på riksdagshusets förläggande på denna teatertomt. Hvad som är säkert, det är att Kongl. operans ekonomiska ställning är sådan, att det icke längre kan få fortgå på samma sätt hädanefter som hittills, utan att en förändring måste ske.

På alla dessa skäl yrkar jag bifall till Utskottets förslag och afstyrker på det kraftigaste frågans återremitterande.

Rop hördes nu på proposition.

Friherre von Kræmer: Jag har egentligen begärt ordet blott för att få accentuera den nya framdykande tanke, som för mig innebär något särdeles tilltalande, att nemligen bland de platser, som skulle tagas i öfvervägande för uppförande af ett nytt riksdagshus, äfven måtte räknas den nuvarande Artilleriplanen. Mig syntes detta vara en särdeles lycklig lösning af den svåra frågan, hvar det vore lämpligast att förlägga Riksdagens hus. Det finge då ett fritt och monumentalt läge. Den omgifvande stadsdelen är stadd i stor utveckling. Den är icke längre att anse såsom en fjerran belägen mindre betydande del af hufvudstaden, utan tvärt om allt mer såsom en eftersökt hufvuddel af densamma. En ej obetydlig del af Riksdagens ledamöter är dessutom redan der boende, och den öfriga delen af desamma skulle naturligtvis lätt der finna bostäder. Riksdagshusets förflyttande till denna stadsdel skulle sålunda efter mitt förmenande ej möta några svårigheter.

Hvad angår det mycket omtalade förslaget om att sammanbygga Riksdagens hus med något annat, t. ex. Riksbanken, så må det tillåtas mig i förbigående derom uttrycka den åsigt att det synes mig vara en småstadstanke, för hvilken Stockholm numera är alldeles för stort. Riksdagshuset bör otvifvelaktigt vara ett för sig; och de öfriga byggnaderna hvar för sig tagas i betraktande. Genom att åt riksdagshuset utse den plats, som jag nyss vågade påpeka, skulle äfven vinnas ett önskningsmål, som säkerligen omfattas med förkärlek af en stor del

utaf Stockholms befolkning, nemligen att allt belamrande af Helgeands-holmen med större byggnader skulle kunna undvikas.

För öfrigt instämmer jag helt och hållet med de herrar som anse, att en återremiss endast skulle inveckla frågan och att därför Utskottet haft full rätt uti att tillstyrka tillsättandet af en komité utslutande för utseende af lämplig plats för ett nytt riksdagshus. Får man väl den saken klar, nog reda sig de öfriga frågorna sedan. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

*Om utredning
beträffande
hofstallets
flyttning och
anskaffande
af riksdagshus
m. m.
(Forts.)*

Herr Wallenberg: För den händelse att den blifvande komitén skulle komma att läsa Första Kammarens protokoll rörande denna fråga, skall jag bedja få antecknadt, att, enligt min åsigt, sammanbyggande af *riksbanks-* och *riksdagshus* vore högst olämpligt, emedan riksdagshuset är näst teater klassificerad såsom ett af de mest eldfarliga inrättningar. Deremot kan riksbankshus utan sedeltryckeri byggas tillsammans med riksarkiv, ty ingendera af dem anses eldfarlig. Med anledning af hvad den nästföregående talaren behagat yttra om teatern, får jag erinra, att jag visserligen läst någonstades om ett förslag att uthyra den Kongl. operan på 50 år till ett konsortium af mycket hyggliga personer; men detta är ännu lyckligtvis *icke* Riksdagens beslut.

Slutligen vill jag hemställa till de herrar, som yrkat än bifall till Utskottets utlåtande och än bifall till reservationen, om det icke kunde vara skäl att, då sjelfva motionären förklarar sig önska återremiss, besluta i öfverensstämmelse med hans önskan.

Efter härmed slutad öfverläggning upptog Herr vice Talmannen, som nu öfvertagit ledningen af Kammarens förhandlingar, de under öfverläggningen framställda yrkandena och gjorde enligt dem propositioner, först på bifall till Utskottets i utlåtandet gjorda hemställan och sedan derpå att utlåtandet skulle återförvisas till Utskottet, samt förklarade sig finna den senare propositionen besvarad med öfvervägande ja.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller Sammansatta Stats- och Banko-Utskottets utlåtande N:o 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, återförvisas utlåtandet till Utskottet.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 36;

Nej — 58.

Justerades ett protokollsutdrag för den 16, 22 och 23 i denna månad och fyra protokollsutdrag för detta sammanträde, hvarefter Kamraren åtskildes kl. $\frac{1}{4}$ 3 e. m.

In fidem

A. von Krusenstjerna.